

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu

Məktəbəqədər Pedaqogika
fənni üzrə

P R O Q R A M

Proqram Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi tərəfindən təsdiq olunmuş “Məktəbəqədər pedaqogika” dərslər vəsaitinə uyğun hazırlanmışdır.
(Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
11.07.2011-ci il tarixli 1395 nömrəli əmri)

Bakı – 2013

Proqram AMİ-nin Pedaqogika kafedrasında hazırlanmışdır.

- Tərtib edən: **Akif Məmmədağa oğlu Nəzərov**
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Əməkdar Müəllim
- Elmi redaktor: **Hüseynzadə Rüfət Lətif oğlu**
Pedaqogika üzrə elmlər doktoru,
Professor, Əməkdar Müəllim
- Rəyçilər: **Həsənov Ağahüseyn Məmmədhüseynağa oğlu.**
Pedaqogika üzrə elmlər doktoru, Professor,
Əməkdar Müəllim
Həsənov Mircəfər Mirməsi oğlu.
Professor, Əməkdar Müəllim
Bəşirov Vidadi Paşa oğlu.
Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Əmrahlı Limunət Şəfi qızı.
Psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Cavadov İlham Ağaqardaş oğlu.
Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru.

Proqram Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamından irəli gələn Azərbaycan Respublikasında Məktəbəqədər təhsilin yeniləşdirilməsi proqramının (2007-2010-cu illər) təsdiq edilməsi haqqında yüksək tələblərə uyğun hazırlanmışdır.

Proqramdan Pedaqoji təmayüllü ali və orta ixtisas məktəblərinin tələbələri, magistrələr, müəllimləri və məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin tərbiyəçiləri faydalana bilərlər

İzahat vərəqəsi

Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin yeniləşdirilməsi proqramına uyğun olaraq Azərbaycan Prezidentinin məsələ ilə bağlı Sərəncamı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, Azərbaycanda məktəbəqədər təhsil sisteminin müasir tələblər səviyyəsində qurulması məktəbəqədər yaşlı uşaqların intellektual, fiziki və psixoloji inkişafı üçün lazımı şəraitin yaradılması, onların şəxsiyyətinin formalaşması və məktəbə hazırlanması işinin qabaqcıl beynəlxalq standartlara uyğun təmin edilməsi məqsədilə Respublika Prezidenti Cənab İlham Əliyevin 12 aprel 2007-ci il tarixli Sərəncamında irəli sürülən çox vacib və aktual məsələlər bütün Respublika məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin fəaliyyət proqramıdır. Xüsusilə proqramın I maddəsində qeyd olunur ki, "Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin yeniləşdirilməsi" proqramı (2007-2010-cu illər) təsdiq edilsin.

("Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 13 aprel 2007-ci il)

Göründüyü kimi, məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində təlim-tərbiyə işlərinin tamamilə yenidən qurulması, orada ciddi struktur dəyişikliklərin edilməsi ilə əlaqədar hökumət səviyyəsində göstərilən ciddi tələbkarlıq və nəzarət uşaq bağçaları pedaqoji kollektivini öz gündəlik əməli işinə daha da məsuliyyətlə yanaşmağa sövq edir.

Məhz bu baxımdan "Məktəbəqədər pedaqogika" fənnindən hazırlanan proqram məktəbəqədər təhsilin pedaqogika və metodikasını ixtisası üzrə bakalavr təhsili alan tələbələr, eləcə də magistrlər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Həmçinin, proqramdan pedaqoji təmayüllü orta ixtisas məktəblərinin tələbələri, müəllimləri və məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin tərbiyəçiləri faydalana bilərlər. Tədris planında ixtisaslar üzrə fənnə ayrılmış ümumi saata müqabil olaraq konkret bir mövzuya və ya böyük bir mövzunu ehtiyac olarsa bir və ya iki yerə bölərək ona müəyyən saatlar ayırmaq, mühazirə və seminar saatlarını müəyyənləşdirmək olar ki, bu işdə müvafiq kafedralara sərbəstlik verilir.

M ö v z u l a r		saatlar		Cəmi
		Mühazirə	seminar	
1	Məktəbəqədər tərbiyə Azərbaycan təhsil sisteminin ilk mərhələsidir	2	2	4
2	Məktəbəqədər tərbiyənin inkişaf tarixi. Avropada ictimai məktəbəqədər tərbiyənin inkişafı	2	2	4
3	Rusiyada ictimai məktəbəqədər tərbiyənin inkişafı	2	2	4
4	Azərbaycanda ilk məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin fəaliyyəti	2	2	4
5	60-cı illərdən başlayaraq məktəbəqədər tərbiyənin ayrı-ayrı problemlərinin tədqiqat obyektinə çevrilməsi	2	2	4
6	Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin tərbiyə və təlim proqramı	2	2	4
7	Məktəbəqədər pedaqogikanın başqa elmlərlə əlaqəsi, mənbələri, metodları	2	2	4
8	Məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyə və təlim proqramına verilən pedaqoji tələblər	2	2	4
9	Erkən yaş dövründə uşaqların inkişafı və tərbiyəsi. Erkən yaş dövrünün xüsusiyyətləri	2	2	4
10	İki-üç yaşlı uşaqların inkişafı və tərbiyəsi	2	2	4
11	Üç yaşından altı yaşına qədər uşaqların tərbiyəsinin xüsusiyyətləri	2	2	4
12	Məktəbəqədər yaşlı uşaqların oyunları	2	2	4
13	Qaydalı oyunlar	2	2	4
14	Uşaq bağçasındakı pedaqoji prosesdə oyunun rolu	2	2	4
15	Oyuncaq. Uşaq bağçasında oyun üçün şərait	2	2	4
16	Tərbiyə və şəxsiyyətin inkişafı	2	2	4
17	Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əqli tərbiyəsi	4	4	8

18	Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əxlaq tərbiyəsi	2	2	4
19	Məktəbəqədər yaşlı uşaqların fiziki tərbiyəsi	2	2	4
20	Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əmək tərbiyəsi	2	2	4
21	Məktəbəqədər yaşlı uşaq əməyinin növləri	2	2	4
22	Məktəbəqədər yaşlı uşaqların estetik tərbiyəsi	2	2	4
23	Məktəbəqədər yaşlı uşaqların ekoloji tərbiyəsi	2	2	4
24	Ekoloji tərbiyənin prinsipləri	2	2	4
25	Məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsi rəhbərinin vəzifələri	2	2	4
26	Uşaq bağçası və körpələr evinin tərbiyəçisi. Tərbiyəçinin pedaqoji qabiliyyəti	2	2	4
27	Metodika kabinetinin işinin məzmunu və uşaqlarla təlim-tərbiyə işlərinin planlaşdırılması	2	2	4
28	Metodika kabinetinin vəzifələri	2	2	4
29	Uşaq bağçası ilə ailənin birgə işi	2	2	4
30	“Məktəbəqədər pedaqogika” üzrə sərbəst iş mövzuları			
CƏMİ:		60 saat	60 saat	120 s

I MÖVZU

Məktəbəqədər tərbiyə Azərbaycan Təhsil sisteminin ilk mərhələsidir

Təhsil sisteminin ölkəmizdə mövcud olan təlim-tərbiyə müəssisələrinin məcmusundan ibarət olması. Buraya dövlət və özəl statuslu məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin (məktəblərin), peşə və ixtisas məktəblərinin, texnikum, kollec, gimnaziya, seminariya, lisey, ali ixtisas məktəbləri, universitetlər, institutlar, bakalavr, doktorantura, akademiya, məktəbdənkənar tərbiyə ocaqları, təbiətsevənlər və bacarıqlı əllər situasiyalarının daxil olması.

Hər bir ölkənin iqtisadi və ictimai quruluşuna müvafiq şəkildə təhsil sisteminin dövlət tərəfindən müəyyən edilmiş prinsiplər əsasında qurulması.

Təhsil sisteminin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və Təhsil Qanunu əsasında idarə olunması.

Qanunda deyilir: “Təhsil sistemi müxtəlif pilləli Təhsil proqramlarını ardıcıl həyata keçirən Təhsil müəssisələri şəbəkəsindən, təhsilin idarəetmə orqanlarından, təlim-tərbiyə prosesi ilə məşğul olan digər müəssisə və təşkilatlardan ibarətdir”.

Təhsil sisteminin əsas prinsiplərinin dövlətimizin Konstitusiyasında və Təhsil Qanununda təsbit olunması.

Təhsilin elmi xarakter daşması və elm, texnika və mədəniyyətin ən yeni nailiyyətləri əsasında təkmilləşdirilməsi.

Təhsildə aşağıdakı formaların mövcud olması:

1. Əyani təhsil
2. Qiyabi təhsil
3. Evdə təhsil
4. Məsafədən təhsil (distant təhsil)

Təhsil müəssisələrinin aşağıdakı tiplərinin mövcudluğu:

1. Məktəbəqədər təhsil
2. Ümumi təhsil (ibtidai, natamam orta, orta)
3. İbtidai peşə ixtisas
4. Orta peşə ixtisas

5. Ali peşə ixtisas
6. Əqli və ya fiziki inkişafı qüsurlu uşaqlar üçün xüsusi təhsil müəssisələri
7. Əlavə təhsil (məktəbdənkənar təhsil, ixtisasartırma və yenidən hazırlanma) müəssisələri

Məktəbəqədər təhsilin məqsədinin uşaqların erkən yaşlarından fiziki, əqli, mənəvi və psixi inkişafını pedaqoji qanunlar əsasında ilkin bilik, bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılması, özülün qoyulması və uşaqların gələcək normal inkişafını təmin etməkdən ibarət olması.

Məktəbəqədər təhsilin ailədə və məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində həyata keçirilməsi.

«Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələri haqqında əsasnamə»yə görə, məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsinin dövlət və ya qeyri-dövlət müəssisəsi olması.

Məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsinin tipləri, məktəbəqədər müəssisə ilə uşağın valideynləri (və ya onu əvəz edən şəxs) arasında müqavilə. Bu sənədin müəssisə ilə valideyn arasında tərbiyə, təlim, xidmət, sağlamlaşdırma sahəsindəki hüquqi münasibətləri müəyyən etməsi.

II MÖVZU

Məktəbəqədər tərbiyənin inkişaf tarixi

Avropada ictimai məktəbəqədər tərbiyənin inkişafı. İbtidai icma cəmiyyətində uşaqları həyata hazırlamaq üçün əmək və ovçuluğu əks etdirən primitiv oyunlardan istifadə edilməsi.

Qədim Yunanıstanda meydana çıxan pedaqoji nəzəriyyələrdə məktəbəqədər yaşlı uşaqların ailə tərbiyəsindən də bəhs olunması. Afina və Sparta tərbiyə sistemindən daha geniş istifadə olunması. Sparta tərbiyəsində hərbiləşdirməyə geniş yer verilməsi, qul sahiblərinin uşaqları kiçik yaşdan qullara qarşı amansızlıq ruhunda tərbiyə etmələri.

Erkən yaşlı uşaqların tərbiyəsi ilə bağlı Platon (e.ə.427-347) və Aristotelin (e.ə.384-322) fikirləri.

Romalı pedaqoq Mark Fabi Kvintilianın «Oratorun təhsili» əsərinin yunan-roma pedaqoji fikrin özünəməxsus yekunu kimi.

XIV-XV əsrlərdəki oyanma, intibah dövründə uşağın təbiətin vergisi kimi qiymətləndirilməsi. Utopik sosialistlərdən Tomas Morun (1478-1535) «Utopiya» və Tommfazo Kompənellanın (1568-1639) «Günəş şəhəri» əsərlərində məktəbəqədər yaşlı uşaqların fiziki tərbiyəsinə geniş yer verilməsi. Yan Amos Komenski (1592-1670) ana məktəbi haqqında təlimi ilə pedaqogikanın təməlini qoyması, məktəbəqədər tərbiyəyə xüsusi əhəmiyyət verməsi. Onun «Ana qucağı məktəbi» əsəri dünyada məktəbəqədər tərbiyə üçün ilk proqram və metodik vəsait olması.

Y.A.Komenskinin «Ana qucağı məktəbi» əsərinin məktəbəqədər tərbiyə haqqında nəzəriyyələrin yaranmasında mühüm rol oynaması, elmi sistem təşkil etməsi.

Böyük İsveçrə pedaqoqu, demokrat İohan Pestalotsinin (1747-1827) elementar təhsil nəzəriyyəsini yaratması, yaxından uzağa, sadədən mürəkkəbə qaydasının rolunu əsaslandırma bilməsi.

Robert Oyenin, (1771-1785) görkəmli utopik sosialistin fəhlə balaları üçün uşaq bağçası açmağın ilk təşəbbüsçüsü olması.

Alman pedaqoqu Fridrix Frebelin (1782-1852) məktəbəqədər tərbiyə nəzəriyyəsinin XIX əsrin II yarısında meydana çıxması. Frebelin uşaqların yaş dövrünü üç hissəyə bölməsi: 1. Súdəmərdövr; 2. Uşaqlıqdövrü; 3. Yeniyetməlik dövrü.

XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində İtaliyalı həkim, psixiatr və pedaqoq Mariya Montossorinin (1870-1952) ictimai məktəbəqədər tərbiyə sahəsində yeni ideyaları.

III MÖVZU

Rusiyada ictimai məktəbəqədər tərbiyənin inkişafı.

I Pyotrun dövründə 1706-cı ildə. Rusiyada ilk dəfə «Atılmış uşaq evi»nin təsis edilməsi və çarın göstərişi əsasında bir çox monastırların yanında xüsusi uşaq evlərinin açılması. 1763-cü ildə Moskvada tərbiyə evlərinin açılması.

Məktəbəqədər tərbiyə evlərinin açılmasında və pedaqoji elmin inkişafında Mixail Vasilyeviç Lomonosovun (1711-1765) böyük xidmətlər göstərməsi. Özünün «Rusiya xalqını artırmaq və qorumaq» adlı əsərində rus millətini qorumaq proqramını irəli sürməsi.

Məktəbəqədər tərbiyənin inkişafında K.D.Uşinskinin (1824-1870) müstəsna rolu olması. «İnsan tərbiyənin predmeti kimi» adlı əsərində tərbiyədə uşaqların yaş və fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə almaq kimi çox mühüm pedaqoji prinsipi əsaslandırması.

K.D.Uşinskinin uşaq oyunlarının tərbiyədə rolunu yüksək qiymətləndirməsi. «Uşaq oyun prosesində yetişmiş adama oxşayır, öz qüvvəsini sınaqdan keçirir, fəaliyyətini müstəqil istiqamətləndirir» deməsi. Onun oyun haqqında nəzəriyyəsi Rus və dünya pedaqogikasının böyük töhfəsinə çevrilməsi. Onun «Ana sözü» kitabında çap etdirdiyi hekayələr məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün yüksək tərbiyəvi əhəmiyyət kəsb etməsi.

Rusiyada ilk uşaq bağçasının XIX əsrin 60-cı illərində ayrı-ayrı xeyirxah adamların şəxsi təşəbbüsləri ilə yaradılması.

Yoxsul uşaqlar üçün ilk pulsuz uşaq bağçasının 1866-cı ildə Peterburqda «Ucuz mənzillər cəmiyyəti» tərəfindən açılması. Rusiyada uşaq bağçası inkişafının ləng getməsi. 1917-ci ilə kimi Rusiyada cəmi 280 uşaq bağçasının olması və onun da 250-sinin pullu kimi fəaliyyət göstərməsi.

XIX-XX əsrlərdə məktəbəqədər pedaqogikanın inkişafında rolu olan pedaqoqlardan biri də Yelizaveta Nikilayevna Vodavozovadır. (1844-1923). Onun «Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əqli və əxlaq tərbiyəsi» adlı əsərində Frebel sisteminin tənqid olunması. Onun «Avropa xalqlarının həyatı» əsərinin o zaman gimnazianın əlaçı şagirdlərinə mükafat kimi təqdim olunması.

Vodavozovanın «Uşaqların zehni və əxlaq tərbiyəsi» əsərinin çox böyük əhəmiyyət kəsb etməsi.

Luiza Karlovna Şleqerin də (1869-1942) 1905-ci ilədək Uşaq əməyi və istirahəti cəmiyyətinin fəal üzvü olması. L.K.Şle-

qerin əsərlərinin («Kiçik yaşlı uşaqlarla söhbət», «Uşaq bağçasında praktik işlər» və s.) çox dəyərli əsərlər hesab edilməsi.

Bu illərdə Yelizaveta İvanovna Tixeyevanın da (1867-1943) «Ana dili və onun inkişaf etdirilməsi yolları», «Müasir uşaq bağçaları, onun əhəmiyyəti və təchizi», «Romada uşaq evləri, onların nəzəriyyəsi və praktikası» və s. əsərlərində uşaq bağçaları nəzəriyyəsinə münasibət bildirərək Montessori nəzəriyyəsini tənqid etməsi.

IV MÖVZU

Azərbaycanda ilk məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin fəaliyyəti

1907-ci ildə ilk dəfə olaraq Bayıl qəsəbəsində “Dəcəllər məktəbi adlanan uşaq bağçasının təşkil olunması. 1916-cı ildə Bakıda Qadın gimnaziyası yanında uşaq bağçasının açılması.

N.Nərimanovun uşaq bağçalarının təchizinə böyük köməklik göstərməsi.

1920-ci il iyun ayının 28-nə kimi Bakıda və onun sənaye rayonlarında 35, Gəncə qəzasında 8, Nuxa qəzasında 6, Şuşada 5, Qubada 1, Qazaxda və Göyçayda 3, Lənkəranda 2 və Şamaxıda 1 uşaq bağçasının açılması.

1920-21-ci illərdə “Məktəbəqədər uşaqlar üçün nağıllar məcmuəsi”, “Tərbiyə prinsipləri”, Uşaq bağçalarını necə təşkil etməsi və onun işini aparmaq qaydaları” adlı kitabların nəşr olunması.

1924-25-ci illərdə Respublikada fəaliyyət göstərən 19 uşaq bağçasında 1096 uşaq tərbiyə alırdısa, 1930-1931-ci dərslər ilində 463 uşaq bağçasında 13549 uşağın tərbiyə alması.

1926-cı ildə Dövlət Elmi Şurası tərəfindən “Uşaq bağçaları üçün “Nizamnamə”nin təsdiq edilməsi.

1921-ci il yanvar ayının 11-də N.Nərimanovun göstərişi əsasında Azərbaycanda birinci Məktəbəqədər Tərbiyə Pedaqoji İnstitutunun açılması haqqında dekret verilməsi ilə əlaqədar olaraq İnstituta 30 nəfər qadının qəbul edilməsi. Həmçinin rus dilin-

də 1920-21-ci illərdə «Məktəbəqədər uşaqlar üçün nağıllar məcmuəsi», «Tərbiyə prinsipləri», «Uşaq bağçalarını necə təşkil etməli və onun işini aparmaq qaydaları» adlı kitabçaların nəşr olunması.

Bu dövrdə Məktəbəqədər tərbiyə Pedaqoji İnstitut tələbələrinin təşəbbüsü ilə buraxılan «Rəhbər» məcmuəsində «Məqsəd ilə yolumuz», «Tərbiyə haqqında atalar sözü», «Şəkillər üzrə cavab» nağılları və s. məqalələrin dərc olunması.

1934-cü ildə Azərbaycan Xalq Maarif Kadrosu İxtisasını Artıran İnstitut tərəfindən «Uşaq bağçasında uşaq kollektivini necə təşkil etməli» mövzusunda metodik tövsiyəni buraxması. (Azərənəşr, Tədris – Pedaqoji şöbəsi).

Metodik tövsiyənin aşağıdakı bölmələrə ayrılması:

1. Uşaq bağçasında uşaq kollektivinin necə təşkil etməli
2. Uşaqların sərbəst fəaliyyəti
3. Mütəşəkkil kollektiv məşğələlər
4. Yaşayışda kollektiv həyat vərdişləri

Haqqında bəhs etdiyimiz bu kitabçanın 30-cu illərdə fəaliyyət göstərən məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin pedaqoji kollektivinin istifadə etdiyi ən dəyərli vəsaitlərdən biri hesab olunması.

Azərbaycanda məktəbəqədər tərbiyə üzrə elmi-tədqiqat işləri Böyük Vətən Müharibəsindən sonrakı illərdə başlanması. 1946-cı ildə Azərbaycan Elmi-tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunun pedaqogika şöbəsinin elmi işçisi Mahtaban Mustafayevanın ilk dəfə olaraq «Məktəbəqədər yaşlı uşaqların nitq inkişafı» mövzusunda elmi-tədqiqat işi aparması.

Məktəbəqədər tərbiyə sahəsində ilk Azərbaycanlı mütəxəssisin Qədimbəyova Gülrux Hüseyn qızının olması. Onun Bakıda məktəbəqədər tərbiyə İnstitutunu bitirməsi və «Sünbül» uşaq bağçasında müdir vəzifəsində çalışması. Qədimbəyova «Uşaq bağçasında məşğələlər» kimi müxtəlif adda 10-dan çox metodik vəsait və «Uşaq bağçası tərbiyəçisinin kitabı»nı hazırlaması.

1958-ci ildə Bakı Məktəbəqədər Pedaqoji məktəbin müəllimlərindən F.Allahverdiyeva, S.Həsənzadə, A.Cəfərova, G.Qə-

dimbəyovanın rəhbərliyi ilə «Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün bədii əsərlər məcmuəsi»nin hazırlanması.

Qədimbəyova Əfşan Ələkbər qızı «Azərbaycanda məktəbəqədər tərbiyənin inkişafı tarixi (1920-1941-ci illər)» mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmiş ilk alimlərdən biri hesab edilməsi.

1938-ci ildə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun Məktəbəqədər tərbiyə fakültəsini bitirən Əfəndiyeva Səlimə Əhməd qızının 1955-ci ildən 1960-cı ilə qədər Bakının I saylı uşaq bağçasında tərbiyəçi və müdir vəzifəsində işləməsi.

V MÖVZU

60-cı illərdən başlayaraq məktəbəqədər tərbiyənin ayrı-ayrı problemlərinin tədqiqat obyektinə çevrilməsi.

1962-1969-cu ilə kimi Maarif Nazirliyində məktəbəqədər tərbiyə metodkabinetinin müdiri vəzifəsində çalışan Əfşan Qədimbəyovanın Bakı Məktəbəqədər Pedaqoji məktəbinin müəllimi Şahbəyim Cəfərova ilə birlikdə «Uşaq bağçasında tərbiyə proqramı»nı Azərbaycan dilinə tərcümə etmələri. İlk dəfə olaraq proqramda 2 aylıqdan 7 yaşa qədər olan uşaqlarla təlim-tərbiyə işinin məzmununun verilməsi.

Keçən əsrin 60-cı illərindən başlayaraq B.Paşayeva «Uşaq bağçasının böyük qruplarında rəbitəli nitqin inkişaf etdirilməsi yolları» (1966), N.Rüstəмова «Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əmək tərbiyəsi» (1967), R.Murşaqulova «Uşaqların əqli inkişafında bağça və otaq bitkiləri ilə tanışlığın rolu» (1974), Z.Vəliyeva «Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda vətənpərvərlik tərbiyəsi» (1974), S.Axundova «Uşaq bağçasında xalq oyunlarından istifadənin yolları» (1975) mövzusunda namizədlik dissertasiyalarını müdafiə etmələri.

60-70-90-cı illərdə M.S.Axundova, Z.Vəliyeva, R.N.Murşaqulova, Z.N.Hüseynova və b. məktəbəqədər təhsil sahəsində tanınmış mütəxəssislərdən biri kimi şöhrət tapmaları. Murşaqulova Raya Nəsim qızı «Uşaq bağçasında təbiətşünaslığın nəzəriyyəsi»

yəsi və metodikası» (1992), «Ümumi pedaqogika» (1998), «Məktəbəqədər pedaqogika» (1998) proqramlarının, 30-dan artıq metodik vəsait və elmi məqalənin müəllifi kimi tanınması.

Akademik M.M.Mehdizadənin təklifi ilə Azərbaycanın Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunda (indiki Təhsil Problemləri İnstitutu) «İbtidai təlim» şöbəsinin yaradılması və burada məktəbəqədər tərbiyə üzrə də elmi-tədqiqat işlərinin aparılması. Bu şöbəyə rəhbərlik edən professor Y.Ş.Kərimov «Uşaq bağçasında nitq inkişafı» (1985), «Məktəbəqədər yaşlı uşaqların nitq inkişafının metodikası» (1997), «Uşaq məktəbə gedir» (2002), adlı kitablarının və onun rəhbərliyi ilə «Məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyə və təlim proqramı»nın (1998) çap olunması. Onun 1970-ci ildən «İbtidai məktəb və məktəbəqədər tərbiyə» jurnalının redaktoru kimi fəaliyyət göstərməsi.

1981-ci ildən «Məktəbəqədər tərbiyə» bölməsinin «İbtidai məktəb və məktəbəqədər tərbiyə»şöbəsiyə ayrılması və müstəqil fəaliyyətə başlaması. Ona rəhbərliyin pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Hənifə Cəfərliyə həvalə olunması. Bölmədə uşaq bağçasında təlimin məzmununun təkmilləşdirilməsi məktəbəqədər yaşlı uşaqların ideya-tərbiyəsi istiqamətində tədqiqatlar aparılması.

Keçən əsrin 90-cı illərində məktəbəqədər tərbiyə müəssisələri ilə bağlı elmi-tədqiqat işlərinin genişlənməsi, müxtəlif istiqamətlərdə yeni-yeni dissertasiya işlərinin hazırlanması.

İ.Səlimxanovanın «Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda əxlaqi keyfiyyətlərin formalaşmasında şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrinin rolu» (1990), S.Salamova «Oyun prosesində uşaqların lüğət ehtiyatlarının zənginləşdirilməsi», M.Bayramova Azərbaycanda uşaq bağçasının inkişafı ilə bağlı (1991) dissertasiya müdafiə etmələri.

200-dən artıq məqalənin və 31-dən artıq kitabın müəllifi olan professor Ağahüseyn Məmmədhusəyn oğlu Həsənovun «Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əqli tərbiyəsi», «Uşaq bağçasında təlimin prinsip və metodları» və b. kitab, monoqrafiya, dərs və metodik tədris vəsaitini yazması.

Həmçinin, «Məktəbəqədər pedaqogikanın tədris proqramı»nın və «Məktəbəqədər pedaqogika» adlı dərs vəsaitinin müəllifi kimi tanınması.

Məktəbəqədər pedaqogikanın inkişafında xidmətləri olan alimlərimizdən biri də professor R.Ş.Myetafayevanın adının qeyd olunmasının zəruriliyi. Onun bir sıra dərs vəsaitləri və proqramlarının məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin əsas vəzifələrini tədqiq etmək baxımından əhəmiyyətli hesab olunması.

Hazırda müstəqil Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər tərbiyənin yeni mərhələsinin başlanması.

VI MÖVZU

Məktəbəqədər pedaqogikanın başqa fənlərlə əlaqəsi, mənbələri, metodları

Məktəbəqədər pedaqogikanın öz sisteminə daxil olan ümumi pedaqogika tarixi, pedaqogika nəzəriyyəsi, məktəbsünaslıq, defektologiya və digər elmlərlə də əlaqədar olması. Çünki pedaqogikanın tədqiqat obyektini tərbiiyə ilə bu və ya digər səviyyədə fəlsəfə, etika, estetika, psixologiya, ədəbiyyat kimi başqa elmlərin də məşğul olması. Digər elmlərdə olduğu kimi pedaqoji elmlərin də sisteminin mövcudluğu. Sistem dedikdə eyni qrupda müəyyən ardıcılıqla birləşən elmlərin məcmusunun nəzərdə tutulması.

Pedaqoji elmlər sisteminə aşağıdakı sahələrin daxil olması: körpəlik pedaqogikası, məktəbəqədər pedaqogika, məktəp pedaqogikası, xüsusi pedaqogikalar, əlahiddə pedaqogika, pedaqogika tarixi.

Bütün bu elmlərin pedaqoji fəaliyyətə bağlı əlaqəli şəxslərin pedaqoji bilik dairəsini genişləndirməsi və təkmilləşdirməsi, tərbiyənin nəzəri əsasları ilə silahlandırılması və əməli işə hazırlaması.

Məktəbəqədər pedaqogikanın tədqiqat obyektini, məktəbəqədər yaş dövrü olduğu üçün bu dövrdə uşaqların tərbiyə təlim prosesində baş verən inkişafın elmi pedaqoji əsaslarını nəzəri və

təcrübi yolla araşdırması. Bu pedaqogikanın öyrənilən pedaqoji hadisələrin qanunauyğunluqlarını aşkara çıxarması, onların əmələ gəlmə səbəblərini izah etməsi.

Qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi və ümumiləşdirilməsinin pedaqoji tədqiqatın əsasını təşkil etməsi. Pedaqoji tədqiqatın müəyyən ardıcılıqla aparılması. Tədqiq olunması problemin müəyyənləşdirilməsi və dəqiq ifadə olunması, onun planının tərtib olunması, məqsədi və vəzifələrinin aydınlaşdırılması, problemin xarakterinə uyğun sualların seçilməsi.

Tədqiqat üsullarının mənbələrinə görə şərti olaraq beş qrupa bölünməsi:

1. Nəzəri tədqiqat üsulları;
2. Praktiki tədqiqat üsulları;
3. Eksperimental tədqiqat üsulları;
4. Tarixi müqayisəli tədqiqat üsulları;
5. Riyazi üsullar.

Nəzəri tədqiqat üsullarının çox zaman pedaqoji təcrübənin öyrənilməsi və ümumiləşdirilməsi, aydınlaşdırılması . Pedaqoji nəzəriyyə ilə pedaqoji təcrübənin sıx vəhdətdə olması. Nəzəriyyənin təcrübənin yolunu işıqlandırması. Pedaqoji nəzəriyyənin dərk olunmuş və pedaqoji anlayışlarda ümumiləşdirilmiş pedaqoji təcrübə olması. Pedaqoji təcrübənin isə tərbiyəçilərin və tərbiyə olunanların birgə fəaliyyətinin məhsulu olması.

Məktəbəqədər tərbiyə sistemində ən çox yayılmış üsullardan biri müşahidə üsullarının hesab olunması. Müşahidənin hər hansı bir tərbiyə-təlim hadisəsinin planlı surətdə qavranması demək olması. İ.P.Pavlova görə müşahidə alim üçün havadır demək olması.

Müşahidə - hər hansı pedaqoji məsələnin söhbət yolu ilə, sual-cavabla öyrənilməsi.

Müşahidənin uşaq bağçasının rəhbərləri, tərbiyəçilər, valideynlər və uşaqların özləri nə keçirə bilməsi.

Pedaqoji eksperiment – hər hansı bir pedaqoji məsələnin xüsusi təşkil edilmiş şəraitdə öyrənilməsi. Digər metodların tədqiqindən alman nəticələri dəqiqləşdirmək üçün eksperimentdən

istifadə olunması. Pedaqoji eksperimentin dörd əsas yerə ayrılması:

1. Müəyyənləşdirici eksperiment.
2. Müqayisəedici eksperiment.
3. Yoxlayıcı eksperiment.
4. Yekunlaşdırıcı eksperiment.

Tərbiyəçinin elmi fərziyyə (hipotez) irəli sürməsi, bundan sonra öz fərziyyəsini yoxlamaq məqsədi ilə uşaqla elmi təcrübə işini təşkil etməsi.

Pedaqoji tədqiqat işində tərbiyə müəssisələrinin müvafiq sənədlərinin öyrənilməsindən də geniş istifadə edilməsi. Bu məqsədlə uşaq bağçasının illik hesabatlarından tərbiyə işlərinin səviyyəsini öyrənmək üçün tərbiyəçinin tematik planlarından, bağçanın iclas protokollarından, bağçada müxtəlif vaxtlarda aparılmış yoxlama aktlarından səmərəli şəkildə istifadə edilməsinin müsbət nəticə verməsi.

VII MÖVZU

Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin tərbiyə və təlim proqramı

Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin proqramı mühüm dövlət sənədi olub məktəbəqədər yaşlı uşaqlarla aparılan təlim-tərbiyə işlərinin məzmununu, məqsədəni və vəzifələrini özündə əks etdirməsi.

Proqram uşaqların yaş və fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, onların hərtərəfli inkişafına xidmət etməsi.

Uşaq bağçasında uşaqların həyatının proqramın tələblərinə müvafiq qurulması. Onların təlim fəaliyyətinin, fiziki, əxlaqi və estetik tərbiyəsinin bu mühüm sənəd əsasında həyata keçirilməsi.

Uşaqların tərbiyə edilməsi dövlət əhəmiyyəti daşdığı üçün Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyə və təlim proqramının vahidlik prinsipi əsasında qurulması.

Respublikamızda dövlət ixtiyarında olmayan “Özəl” tipli uşaq bağçalarının da mövcudluğu.

Azərbaycanda 1920-1931-ci illərə kimi uşaq bağçalarının fəaliyyətini tənzimləyən proqramının olmaması. Bağçaların RSFSR Maarif Komissarlığı tərəfindən 1926-cı ildə göndərilmiş, metodik göstərişləri əsasında işləməsi.

1932-ci ildə ilk dəfə olaraq Azərbaycanda uşaq bağçaları üçün proqramın hazırlanıb məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin işçilərinin istifadəsinə verilməsi. Bu proqramda uşaq bağçası və körpələr evinin məktəblə əlaqəsi, beynəlmiləl tərbiyə, əməyə məhəbbət və s. problemlərin geniş əhatəsini tapması.

1938-ci ildə Azərbaycanda “Uşaq bağçası tərbiyəçisi üçün rəhbərlik” adlı yeni proqramın hazırlanması.

1939-cu ildə isə Uşaq bağçasının Nizamnaməsinin təsdiq edilməsi.

1958-ci, 1984-cü və 1988-ci illərdə respublika uşaq bağçasının istifadəsi üçün təkmilləşmiş proqramın işlənilib hazırlanması.

1992-ci ildə Sovet İmperiyasının dağılması ilə Azərbaycan Respublikası öz müstəqilliyini əldə etdikdən sonra məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin işini tənzimləmək üçün 1998-ci ildə yeni məzmununda milli proqramın yaradılması. Məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyə və təlimin mütəşəkkil proqramının yaradılmasının Azərbaycan xalqının sosial inkişafının və müasir dövrün tələblərindən irəli gəlməsi.

Məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyə və təlim proqramının hazırlanmasında əsas götürüləcək prinsipin diqqət mərkəzində saxlanması.

“Məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyə və təlim proqramı” tərtib edilərkən psixoloji yükün normal olması, onların müvafiq inkişaf imkanlarının əsas götürülməsi.

Proqramdan hər bir qrupda tərbiyə-təlim işlərinin məzmunununun iki bölmədə verilməsi:

1 bölmə. Uşaq həyatının təşkili və tərbiyəsi.

2 bölmə. Məktəbəqədər təlim

Proqramda qruplar üzrə uşaqların fəaliyyət prinsipinin – oyun, məşğələ, əmək tərbiyəsinin vəzifə və məzmunun aydın şərh edilməsi. Proqramın birinci bölməsində məktəbəqədər yaşlı uşaqların illər üzrə yaş xüsusiyyətlərinin (çəkisi, boyu, mərkəzi sinir sisteminin fəaliyyəti, hərəkəti, ünsiyyət cəhəti, psixi inkişaf və s.) nəzərə alınması.

Proqramın ikinci dövründə bağçanın kiçik, orta məktəbə hazırlıq qruplarında tərbiyənin vəzifələrinin, oyun rejimi, ona əməl olunması, uşaqların sağlamlığının və fiziki inkişafının qayğısına qalmaq, mədəni davranış və mədəni gigiyena vərdişləri və s. məsələlərlə əhatə olunması.

VIII MÖVZU

Məktəbəqədər müəssisədə tərbiyə və təlim proqramına verilən pedaqoji tələblər

Proqram tərtib olunarkən aşağıdakı prinsiplərin əsas götürülməsi:

1. Pedaqogikanın, tərbiyənin ideya istiqaməti, həyatla əlaqəsi, uşağın yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması, tərbiyənin müxtəlif cəhətlərinin qarşılıqlı əlaqəsinə kompleks yanaşılması və s. prinsiplərinə ciddi əməl olunması.

2. Proqram vəzifələrinin təcridən mürəkkəbləşməsi və ardıcılığının təmin edilməsi.

3. Uşaqların hərtərəfli inkişafının təmin olunmasına riayət olunması.

4. Didaktik oyunlar ilk növbədə əqli tərbiyənin vasitəsi olsa da, uşaqlar arasında qarşılıqlı münasibətlərin tərbiyə olunması, onların təşəbbüskarlığının təşkilində özünüdərketmə və özünütərbiyələndirmə vasitəsi kimi də istifadə edilməsinin əhəmiyyəti.

5. Hər həftədə bir yüngülləşdirilmiş günün təşkil edilməsi (cümə günü) və həmin gün məşğələ keçirilməsi.

6. Proqram hazırlanarkən coğrafi iqlim, iqtisadiyyat, milli-mədəni şəraitin də əsas götürülməsi.

7. Proqramlarda tərbiyə-təlim vəzifələrinin müvəffəqiyyətə həyata keçirilməsi uşaq bağçası ilə ailənin vahid qarşılıqlı əlaqəsi əsasında ola bilməsi.

“Məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyə və təlim proqramı” tərtib edilərkən psixoloji yükün normal olması, onların müvafiq inkişaf imkanlarının əsas götürülməsi.

Proqramda uşaq həyatının ilk altı ilində fiziki, əqli, mənəvi, əmək, estetik tərbiyəsinin həyata keçirilməsi imkanlarının şərh edilməsi.

Uşaqların məktəbə qəbulu 6 yaşdan başladığı üçün proqramda məktəbəqədər yaş dövrü psixi-fizioloji və metodoloji baxımından aşağıdakı qaydaların təsnif olunması:

- anadan olduğu vaxtdan 1 yaşınadək;
- körpəlik dövrünün birinci qrupu;
- 2 yaşdan 3 yaşadək – körpəlik dövrünün böyük qrupu, eyni zamanda bağça dövrünün kiçik qrupu;
- 3 yaşdan 4 yaşadək – bağça dövrünün orta qrupu;
- 4 yaşdan 5 yaşadək – bağça dövrünün böyük qrupu;
- 5 yaşdan 6 yaşadək – bağça dövrünün məktəbəhazırlıq qrupu.

Proqramda hər bir qrupda tərbiyə-təlim işlərinin məzmununu iki bölmədə verilməsi:

I bölmə: Uşaq həyatının təşkili və tərbiyəsi

II bölmə: Məktəbəqədər təlim

Proqramda qruplar üzrə uşaqların fəaliyyət prosesinin (oyun, məşğələ, əmək) tərbiyəsinin vəzifə və məzmununun aydın şərh olunması.

Proqramın birinci bölməsində məktəbəqədər yaşlı uşaqların illər üzrə yaş xüsusiyyətləri (çəkisi, boyu, mərkəzi sinir sisteminin fəaliyyəti, hərəkəti, ünsiyyət cəhəti, psixi inkişaf və s.) verilməsi.

Proqramın ikinci bölməsində körpəlik dövründə, bağcanın kiçik, orta, məktəbəhazırlıq qurumlarında tərbiyənin vəzifələri, oyun rejimi, ona əməl olunması, uşaqlarda sağlamlığın və fiziki

inkişafın qayğısına qalmaq, mədəni davranış və mədəni gigiyena vərdişləri və s. məsələlərin əhatə olunması.

IX MÖVZU

Erkən yaş dövründə uşaqların inkişafı və tərbiyəsi. Erkən uşaqlıq dövrünün xüsusiyyətləri

Erkən yaş insana məxsus olan bütün psixi, fizioloji proseslərin sürətli formalaşması dövrü kimi. Bu dövrdə uşağın boyunun və çəkisinin intensiv artması, orqanizmin bütün funksiyalarının güclü etməsi. Əsası N.M.Şelovanov, N.M.Aksarina və onların şagirdləri tərəfindən hazırlanmış erkən uşaqlıq pedaqogikasının uşaqların hərtərəfli fəaliyyətinin konkret vəzifələrini və metodlarının müəyyənləşdirilməsi.

Anadan normal olmuş uşağın çəkisinin 2800-4500 qr. olması. Bu dövrdə fiziki və sinir sisteminin inkişafının cürətli olması.

Normal doğulmuş uşağın boyunun 50-60 sm-ə qədər olması.

Uşaq doğulduqdan 10-15 gün sonra onda şərti reflekslərin əmələ gəlməsi.

5-6-7 aylığında uşağın hərəkətlərinin inkişafı üçün əlverişli şəraitin olması.

6-7 aylığında uşaqlar “haradadır” sualına cavab olaraq başlarını soruşulan tərəfə çevirmələri. 9-10 aylığında olan uşaqların isə əşyanı yerləşdiyi yerdən asılı olmayaraq tapa bilmələri. 11 aylığında uşaqların əksəriyyətinin müstəqil olaraq ayaq üstə dura bilmələri.

Birinci ilin sonunda uşaqların ətrafdakılarla ünsiyyətə tələbatının artması. Alimlərin (Y.Kərimov, A.Həsənov və b.) uşaqların həyatının birinci ilinin bütün yaş dövrləri üçün gündəlik rejim işləyib hazırlamaları və elmi cəhətdən əsaslandırılmaları.

Həmçinin, körpə uşaqların yeməyi onların qulluq qaydalarına, həmçinin qida rejiminə ciddi riayət etməyin zəruriliyi.

Uşaqlarda ilk dişlərin 7 aylığında görünməyə başlaması. Bir qayda olaraq, ilk dəfə ortadan iki ali diş (bəzən əksinə də olur), bir neçə aydan sonra 4 üst diş çıxarması.

Uşağın bir yaşı tamam olanda cəmi 8 dişi (4 altdan. 4 üstdə) olması. Bir neçə aydan sonra uşağın dalbadal 2 kəsici və 4 azı diş çıxarması. 3 yaş 6 aya kimi uşağın diş çıxarmasının başa çatması.

Beləliklə, erkən yaş dövründə uşaqların inkişafı və tərbiyəsi ilə bağlı yuxarıda göstərilən nümunələr istər körpəlik dövründə, istərsə bağçanın kiçik qruplarında kiçik yaşlıların sağlamlılığını qayğısına qalmağın, onlarda mədəni davranış və mədəni gigiyena vərdişləri və s. məsələlərin əhatə olunmasının əhəmiyyətinin böyüklüyü.

X MÖVZU

2-3 yaşlı uşaqların inkişafı və tərbiyəsi

2 yaşlı uşaqların həyatının təşkili.

Hərəkət.

Əşyaların təsir göstərməsi

Üç yaşlı uşaqların həyatının təşkili.

Nitqin inkişafı.

Bu dövrdə uşaqlarda inkişafın davam etməsi. 1,5 yaşında olanda 3-3,5 saat, ikinci ilində uşaqların hər ay çəkilərini 170-190 qram, boyların 15 sm. artmaları.

İki yaşa yaxınlaşanda uşağın çəkisinin orta hesabla 12 və ya 7 kq, boyu 85-86 sm-ə çatması. İki yaşlı uşağın 20 ədəd süd dişi çıxarılması. Bu dövrdə sinir sisteminin iş qabiliyyətinin artması. Sutkalıq yatmaq vaxtının isə 14 saatdan 12,5 saata enməsi.

Yaş yarımliq uşağın cəmi 30-40 söz öyrənməsi. Bu yaşda olan uşaqlarla hər gün məşğələ və ya xüsusi təşkil olunmuş oyunların keçirilməsi:

1. Nitqinin inkişafı və mühitə bələdliyi genişləndirmək üzrə.
2. Hərəkətin inkişafı üzrə.

3. Əşya ilə hərəkətin inkişafı üzrə.
4. Oyunlar – əyləncələr.
5. Musiqi məşğələləri.

Üç yaşında uşaqlarda oyaq qalma vaxtının artaraq 6-6,5 saata çatması daha müstəqil olduğundan onlarda gəzinti vaxtının artması. Birinci gəzintinin 2 saat, ikinci gəzintini isə 1,5 saat olması.

Üç yaşında uşağın fiziki inkişafının ləng getməsi. Bir ildə uşağın çəkisinin orta hesabla 2, 2,5 kq, boyunun isə 7-8 sm artması, lakin onların artıq daha möhkəm və dözümlü olmaları. Bu yaşda uşaqların 6 saatdan 6,5 saata kimi oyaq qala bilmələri.

Üç yaşlı uşaqda lüğət ehtiyatının zənginləşməsi, 1200-1300 sözdən istifadə etməsi, böyüklərin dediyi sözü təkrarlaması, öyrəndiyi şeri yadda saxlaması, nitq hissələrindən istifadə edə bilməsi və s.

XI MÖVZU

Üç yaşından altı yaşına qədər uşaqların tərbiyəsinin xüsusiyyətləri

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların bağça dövrünün qurumları. Məktəbə hazırlıq qrupunun yaş xüsusiyyətlərinin, uşaqlarda hiss üzvlərinin inkişafı.

Üç-altı yaşa uşaqlarda diqqətin inkişafı. Həyatının üçüncü ilində uşağın inkişafının xeyli ləng getməsi. Üçüncü ilin sonunda uşağın boyunun 93-94 sm, çəkisinin 14,2-14,2 kq olması.

3 yaşından 5 yaşadək olan dövr uşaqların bağça dövrü hesab olunması. Bağça dövrünün dörd qrupa bölünməsi:

3-cü yaş dövrü kiçik qrup.

4-cü yaş dövrü orta qrup.

5-ci yaş dövrü böyük qrup.

6-cı yaş dövrü məktəbhazırlıq qrupu.

Hər qrupa daxil olan uşaqların yaş xüsusiyyətləri olduğu kimi, hər bir uşağı başqalarından ayırmaq, fərdi xüsusiyyətlərinin də mövcudluğunun nəzərə alınması. Bu yaşın insanın şəxsiy-

yətinin inkişafında və təşəkkülündə çox mühüm bir dövrü əhatə etməsi.

Bağça yaşlarında uşağın orqanizminin daha da möhkəmlənməsinə, inkişafına, həmçinin, onun zehni, əxlaqi, fiziki və estetik tərbiyəsinə ciddi fikir verilməsi.

Uşaq bağçası bu vəzifələri yerinə yetirməklə uşaqların məktəbə hazırlanması.

6 yaşda uşağın fiziki inkişafında böyük dəyişikliklərin əmələ gəlməsi. Onun skeletində kalsium duzları artsa da, hələ sümüyünün tərkibində elastikliyin çox olması. Bu dövrdə uşaqlarda raxit xəstəliyinin sümüyünün inkişafına mane olması.

Bu dövrdə uşağın boyu və çəkisinin sürətlə artması (çəkisi 14 kq-dan 22 kq-a qədər, boyu isə 92 sm-dən, 116 sm-ə qədər).

Məktəbəhazırlıq qrupunun uşaqlarında inad göstərmək, qorxuya qalib gəlmək, başqalarına xoş gəlmək üçün şəxsi istəyindən keçmək (məsələn, yaxın adamlarından biri xəstə yatarkən şüurlu şəkildə oyundan əl çəkmə) kimi keyfiyyətlərin inkişaf etməyə başlaması. Beləliklə, uşaqda xarakterin əmələ gəlməsi üçün bu yaşda bünövrə qoyulmağa başlamağın olduqca böyük əhəmiyyət kəsb etməsi.

Buna görə də tərbiyə işində uşaqların yaşlar üzrə inkişaf xüsusiyyətlərinin həmişə nəzərə alınmasının vacibliyi.

XII MÖVZU

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların oyunları

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların həyatında oyunun müstəsna əhəmiyyətə malik olması.

Oyunun uşaqların fiziki inkişafı və həyata dərk etməsində mühüm rol oynadığı kimi, psixoloji inkişafında da özünəməxsus xüsusiyyət kəsb etməsi.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların oyununu müxtəlif sahələr üzrə tədqiqatçılar V.L.Yadəşko, F.A.Soxina, Azərbaycanda Ə.Həşimov, A.Həsənov, İ.Ağayev, İ.Musayev, Ə Qədimbəyova, S.Axundova və b. tərəfindən işlənilməsi və maraqlı elmi-pedaqoji

fikirlərin irəli sürülməsi. Pedaqoji elmin oyunu fəal, yaradıcı, məqsədyönlü fəaliyyət hesab etməsi. Məktəbəqədər dövrdə oyunun tərbiyənin başlıca növü hesab edilməsi. Birinci növbədə bunun uşaqların əqli tərbiyəsini inkişaf etdirməsi. Ətraf aləm haqqındakı təsəvvür və anlayışların oyun prosesində inkişaf etməsi, təkmilləşməsi, dürüstləşməsi və bunların əsasında əqli qabiliyyətin formalaşması. Oyun zamanı uşaqların istədikləri əşyalarla yaxından tanış olmaları, gəlinciklərin geyiminə, cinsinə, yaşına görə fərqləndirə bilmələri.

Oyunun uşaqların nitqinə də güclü təsir göstərməsi. Oyunun sözlə müşayiət olunması, hərəkətlərin sözlə ifadə edilməsi, obrazların yaradılması, uşaqların lüğət tərkibinin zənginləşməsinə kömək etməsi. Xüsusilə kollektiv oyun zamanı sözün ünsiyyət vasitəsi, hərəkətlərin razılaşdırılması və oyunlar arasında qarşılıqlı razılıq faktoruna çevrilməsi. Uşaq oyunlarının öz növlərinə, rəngarəngliyinə, məzmununa, təşkilinə, xarakterinə və s. görə fərqlənməsi. Hər oyun növünün bu və ya digər yaşa daxil etmək olmaz. Məktəbəqədər yaşda müxtəlif oyunlara rast gəlməyin mümkünlüyü. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların özləri tərəfindən yaradılan oyunların xüsusi əhəmiyyət kəsb etməsi. Oyunların şablonlaşdırılması, uşaqların təşəbbüsünə geniş yer verilməsinin çox vacibliyi. Oyunların uşaqların özləri tərəfindən düşünüb tapmaları, qarşılarına ev tikmək, xörək bişirmək və s. məqsədlər qoymalarına tərbiyəçilər tərəfindən xüsusi diqqətin yetirilməsi. Oyun prosesinin qarşıya qoyulan məqsədin həyata keçirməsindən ibarət olması. Uşaqların işləyib hazırlamaları, onu həyata keçirmək üçün vasitələr seçmələri. Onların minib getdiyi qatarlar stullardan ibarət olsa da, oyun prosesində çətinlikləri aradan qaldırmağa öyrənmələri, ətrafdakıları dərk etmələri, vəziyyətdən çıxış rolu axtarmaları.

XIII MÖVZU

Qaydalı oyunlar

Qaydalı oyunların uşaq həyatına yaşlılar tərəfindən gətirilməsi.

Qaydalı oyunlar və onların növləri. Qaydalı oyunun yaradıcı oyundan fərqi. Qaydalı oyunların öz növbəsində mütəhərrik və didaktik olmaqla iki yerə ayrılması. Mütəhərrik oyunlarda hərəkiliyin mühüm yer tutması: topu atmaq-tutmaq, yüyürüb yoldaşa çatmaq, qatarın, metronun, avtomaşının hərəkətini təsvir etmək, sürücü rolunda çıxış etmək və s.

Didaktik oyunlarda isə oynayanın qarşısına əqli vəzifənin qoyulması. Heyvan şəkillərini cinsinə və növünə görə qruplaşdırmaq, deyilmiş tapmacanı tapmaq və s. didaktik oyunlarda uşaqların məzmun və ardıcılığına görə tapşırıq verilməsinin onların zehni tərbiyəsində önəmli rol oynaması.

Lakin bu iki oyun növünün mütəhərrik və didaktik oyunlarının ancaq fiziki və əqli tərbiyə vasitəsi kimi hesab etməyin düzgün olmaması.

Mütəhərrik oyunlarda da nitq və düşüncənin inkişaf etdirilməsi, didaktik oyunlarda hərəkətlər, intizam, iradə və xarakter tərbiyəsinin mühüm yer tutması. Deməli, hər iki oyunda ümumi cəhətlər olduğu kimi, fərqli əlamətlərin də mövcud olması. Hər iki oyunda qarşıya aydın məqsədin qoyulmasının oyunun məzmunundan irəli gəlməsi.

Başlıca fərq orasındadır ki, yaradıcı oyunların uşaqlar tərəfindən, qaydalı oyunların böyükklər tərəfindən yaradılmasının başlıca şərt hesab edilməsi.

XIV MÖVZU

Uşaq bağçasında pedaqoji prosesdə oyunun rolu

Oyunun uşaq bağçasının fəaliyyətində geniş yer tutması. Uşaq həyatını əhatə edən oyunların müxtəlif forma və məzmununda təkrar olunması. Oyunun səhər yeməyindən əvvəl və sonra

gəzintidə, məşğələdən sonra, axşam üstü evə gələndə kimi davam etdirilməsi.

Səhər çox hərəkət edən oyunların keçirilməsinin məsləhət görülməməsi. Belə oyunların fərdi və ya çox da böyük olmayan qrupla keçirilə bilməsi. Bu cür oyunların məzmununun didaktik oyuncaqlar, stolüstü çap olunmuş, süjetli-rollu oyunların daxil edilməsinin məqsəduyğunluğu.

Gəzinti zamanı hərəkət oyunlarının təşkilinə geniş yer verilməsi və bu zaman təbiət materiallarından istifadənin faydalılığı. Bu zaman çox da material tələb etməyən tikinti quraşdırma, konstruktiv oyunların da keçirilməsinin mümkünlüyü.

Axşam vaxtı məzmunlu və geniş səviyyəli oyunları keçirmək, yaradıcı, hərəkət və didaktik oyun növlərinə geniş yer vermək.

Oyun üçün müəyyən edilmiş vaxt rejimi uşaqların müstəqil oyun fəaliyyətinin təşkilində, ondan uşaq həyatının təşkili və tərbiyə vasitəsi kimi istifadə etməkdə mühüm əhəmiyyət kəsb etməsi.

Pedaqoji prosesdə oyunun yerini müəyyən etmək və onu uşaqların əmək işləri və təlimi ilə əlaqələndirməyin mühüm cəhətlərdən biri hesab olunması.

Məşğələ zamanı əldə edilmiş bilik, dərin təəssüratın uşaqlarda oyuna marağı gücləndirməsi. Bunun rəngarəng oyunlarda öz ifadəsini tapması. «Oyun uşaqların yaşadıkları və dəyişməli olduqları aləmi dərk etmə yoludur» (M.Qorki).

Uşaqların məktəb təliminə hazırlanmalarının effektivliyini artırmaq üçün təlim məşğələlərində oyunların tətbiq edilməsinin əhəmiyyəti. Oyunun uşaqların əmək tərbiyəsində və gələcəkdə peşə seçməsində rolu. «Uşaq həyatda sürücü olmaq istəyir, tərbiyəçi olmaq istəyir, amma onun buna imkanı yoxdur, lakin oyun prosesində isə o istəsə həkim, istəsə sürücü və ya tərbiyəçi ola bilər» (Z.Freyd).

Oyun prosesində uşaqların böyükləri təqlid edərək onların əmək fəaliyyətini, hərəkətlərini, danışıqlarını yamsılaması və bu yolla yaşlıların təcrübəsini mənimsəmələri. Pedaqoji elmdə

oyunun fəal, yaradıcı, məqsədyönlü fəaliyyət hesab olunması. Görkəmli pedaqoqlar oyunun tərbiyəvi əhəmiyyəti haqqında.

Böyük qruplarda idman oyunları, dama, domino və müxtəlif tapmacaların geniş yer tutması. Kiçik qruplarda tərbiyəçinin özünün uşaqlarla oynaması və qaydaları onlara öyrətməsi. Böyük qrupda isə uşaqların oyun başlananadək onun qaydalarını yaxşı başa düşmələrinin zəruriliyinə diqqət yetirilməsi.

XV MÖVZU

Oyuncaq. Uşaq bağçasında oyun üçün şərait

Oyuncaq, oyuncağın yaranma tarixi. Oyuncaqların tipləri, materialına, hazırlanma texnologiyasının fərqləri. Oyuncaq uşağın müxtəlif təcrübə əldə etməsinə kömək edən bir vasitə kimi.

Oyuncaqların köməyi ilə valideyn və tərbiyəçinin uşaqların görüş dairəsini genişləndirmələri və onların təfəkkür, təxəyyülünün inkişaf etdirmələri. Oyuncaqlardan qədim tarixə malik olan gələnciyin tərbiyə prosesində xüsusi əhəmiyyət kəsb etməsi. Gələncik vasitəsilə uşağın insanların həyat və əmək tərzinə daxil olması və məişət münasibətlərini öyrənməsi.

Müasir dövrdə uşaq oyuncaqlarının qruplar üzrə seçilməsində milli tərtibatda olan oyuncaqlara üstünlük verilməsi. Oyuncaqların düzəldilməsində uşaqların özlərinin fəaliyyətlərindən istifadə olunması.

Oyuncaqların istifadə müxtəlifliyinə görə təşkili. Müxtəlif materiallardan düzəldilən oyuncaqların tərbiyəvi əhəmiyyətinə görə fərqləndirilməsi (mütəhərrikli, sensor, quraşdırma). Oyuncaqların A.S.Makarenkonun təsnifatında: hazır, yarımhazır və oyun üçün materiallar şəklində verilməsinin zəruriliyi.

Didaktik oyuncaqların məktəbəqədər yaşlı uşaqların əqli, psixi və mənəvi-əxlaqi tərbiyəsində əhəmiyyəti. Didaktik oyuncaqların növləri. Müasir elmi-tərəqqi dövründə kompyüter oyuncaqlarından istifadənin əhəmiyyəti və zərərli tərəfləri. Bu oyuncaqlardan istifadəyə qoyulan pedaqoji və tibbi tələblər.

Uşaqların gün ərzində 3-4 dəfə oynamaq imkanına malik olması. Fasilələr zamanı tərbiyəçinin oyun üçün şəraiti yaratması.

Qruplar arasında maneçilik yaratmamaq məqsədilə hər qrupa otağın bir guşəsində oyunla məşğul olmaq üçün yer ayrılması.

Oyuncaqların növləri üzrə bütün qruplara verilməsi. (Uşaqların oyunları yarımçıq qalıbsa, oyuncaqlar elə saxlanılmalıdır ki, sabah oyunu davam etdirmək mümkün olsun).

Oyunun təmiz havada keçirilməsinin əhəmiyyəti. Bunun uşaqların sağlam və gümrah olmasına müsbət təsiri.

Yayda uşaqların gəzinti zamanı meşədə, çay kənarında, çəmənlikdə oynamalarına xüsusi diqqət yetirilməsi.

Uşaqların hərtərəfli inkişafında misilsiz xidməti olan oyunların mütəşəkkil və keyfiyyətli keçirilməsi üçün bağça rəhbərləri, tərbiyəçilər tərəfindən hər cür şəraitin yaradılması.

XVI MÖVZU

Tərbiyə və şəxsiyyətin inkişafı

İnsan şəxsiyyətinin sosial mahiyyəti haqqında. Şəxsiyyətin formalaşmasında irsiyyətin rolu. Şəxsiyyətin formalaşmasında mühitin rolu. Şəxsiyyətin inkişafında tərbiyənin rolu.

Şəxsiyyət anlayışının pedaqogikanın da tədqiqat obyektinə daxil olması. Bu problemin şəxs və fərd anlayışı ilə eyniləşdirilməməsi. Şəxsin bioloji və sosioloji inkişafını tədqiqi edən məşhur ingilis pedaqoqu Con Lokun irsiyyət nəzəriyyəsinə qarşı qətiyyətlə çıxması və “Ağ lövhə” nəzəriyyəsini irəli sürməsi.

XIX əsr rus mütəfəkkiri V.Q.Belinskiinin isə uşaqda qabiliyyətlərin inkişaf etməsi üçün təbii (irsi) imkanların xüsusi rol oynadığını göstərməsi: «Uşağın irsən gətirdiyi təbii psixi fizioloji imkanların qabiliyyətə çevrilməsi üçün şərait və tərbiyə həlledici əhəmiyyətə malikdir. İctimai və pedaqoji mühitdən kənar təbii irsi imkanlar imkan olaraq qalır».

Şəxsiyyətin formalaşmasında mühitin və tərbiyənin rolunun böyük önəm kəsb etməsi. Məşhur Azərbaycan filosofu Urməvi

(1193-1283) yazırdı: «İnsanın xasiyyəti irsi deyil, həyatda formalaşır. Atası xristian olan uşağı müsəlman tərbiyə etsə müsəlman olar».

Y.A.Komenski, R.Ouen, J.J.Russo, Helvetsi, Didro və b. şəxsiyyətin inkişafında mühitin və tərbiyənin rolu haqqında, A.A.Bakıxanov, M.F.Axundov, S.Ə.Şirvani, M.Ə.Sabir kimi görkəmli mütəfəkkirlərimizin mühitin və tərbiyənin şəxsiyyətin formalaşması barədə olduqca maraqlı mülahizələri.

«Hər bir tərbiyəçinin tərbiyənin məqsədlərini həmişə aydın hiss etməsi» (A.S.Makarenko).

«Heç bir ata övladına gözəl tərbiyədən qiymətli hədiyyə verə bilməz» (Məhəmməd Peyğəmbər ə.s.). Tərbiyənin hissələrindən səmərəli istifadə etməklə şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafına nail olmağın mümkünlüyü, xüsusiyyətlərinin vəhdəti. Şəxsiyyətin isə adamın malik olduğu yalnız sosioloji keyfiyyətlərin məcmusundan ibarət olması. (Şəxsiyyətin tərif: fərdi psixoloji xüsusiyyətlərə malik olan, ictimai vəzifələri yerinə yetirən, hər hansı bir tarixi dövrdə yaşayan konkret insana şəxsiyyət deyilir).

Pedaqogikanın şəxsiyyəti tərbiyənin obyekt, fəaliyyəti isə subyekt baxımından öyrənməsi. İnkişafın isə tərbiyənin imkanlarını meydana çıxarması.

«Şəxsiyyət» və «adam» (insan) məfhumlarının bir-birinə qarışdırılmaması. Əslində «adam» anlayışının daha geniş mənə kəsb etməsi. (Bütün şəxsiyyətlər adamdır, bütün adamlar şəxsiyyət deyil). Şəxsiyyətin formalaşmasında uzun əsrlər irsiyyətə üstünlük verilməsi. XIV əsrdə meydana çıxan preformizm nəzəriyyəçilərinin əsasən «alın yazısı» na üstünlük vermələri. Sonrakı illərdə də insan xarakterini irsi əlamətlərlə izah edən alimlərin meydana çıxması. (ABŞ-da E.Trondayk, Con Dyui və b.) Trondayk və Dyuiyə görə, uşağın inkişafının anadangəlmə instinkt və qabiliyyətlər əsasında baş verməsi.

XVII əsrdə böyük çex pedaqoqu Jan Amos Komenskinin (1592-1670) uşağın tərbiyəsində irsiyyətin rolunun şişirdilməsinin əleyhinə çıxması və hamının təhsil almasının mümkünlüyünün qeyd etməsi.

XVII MÖVZU

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əqli tərbiyəsi

Əqli tərbiyənin vəzifələri. Əqli tərbiyənin məzmunu və formaları. Sensor tərbiyənin məzmunu. Tərbiyəçinin məşğələyə hazırlığı. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əqli tərbiyəsində valideynlərin rolu.

Dövlətimiz yetişməkdə olan gənc nəslin hərtərəfli inkişafını təmin etmək məqsədilə tərbiyənin bütün keyfiyyətləri kimi əqli tərbiyənin vəzifələrinin də düzgün müəyyən edilməsini məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsi qarşısında başlıca bir vəzifə kimi qoyması:

1. Cəmiyyət və təbiət haqqında elmi anlayışları formalaşdırmaq, real elmi dünyagörüşü yaratmaq
2. Əqli fəaliyyəti inkişaf etdirmək məqsədilə öyrənmə marağı, qabiliyyəti və əqli fəaliyyətin digər rəngarəng növlərini formalaşdırmaq
3. Müstəqil öyrənmə meylli, məqsədi və əqli iş tərbiyə etmək.

Əqli tərbiyənin birinci və əsas vəzifəsinin uşaqlarda ətraf aləm, ictimai hadisələr, müxtəlif əşyalar, onların keyfiyyətləri və xüsusiyyətləri haqqında sadə biliklərə yiyələnməsinin təmin edilməsindən ibarət olması.

Həyatın ilk ilində sensor inkişafın xüsusi əhəmiyyət kəsb etməsi. Bu yaş dövründə duyğu və qavrayışın daha fərqli, dəqiq və anlaşıqlı olması. Tərbiyə zamanı kiçik yaşlı uşaqlarda diqqətin qeyri-ixtiyari olmasının nəzərə alınmasının zəruriliyi. Həyatın birinci ilində uşağın ana dilini mənimsəməsi və bunun da onlara həyatı dərk etməsinə kömək etməsi.

Uşaqlarda təxəyyülün inkişafı qayğısına qalmaq əqli tərbiyənin əhəmiyyətli vəzifələrindən biri kimi. Uşağın təxəyyülünün yaşlı adamlara nisbətən zəifliyi. Buna baxmayaraq uşağın psixi həyatında təxəyyülün böyük rol oynaması, itiliyi və hərəkətli olması ilə fərqlənməsi.

Birinci üç ildə uşaqlara əşyalar, onların keyfiyyəti haqqında məlumatın verilməsi.

Uşaqların ətraf mühitlə tanışlığında tərbiyəçinin müstəqil rol oynaması. Burada tərbiyəçinin uşaqları öz işi və ətraf mühitlə tanış etməsi. Tərbiyəçinin böyük qrup uşaqlarına öz evlərinin və bağçasının ünvanını öyrətməsi, evə, yaxın parka və ya meşəyə gedən yolu tanıtməsi.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların ailədə valideynlərin, bağçada aşıpazın, xadimənin, tərbiyəçi köməkçisinin əməyini müşahidə etməsi.

Çörək zavoduna, tikiş fabrikinə ekskursiyaların təşkil edilməsinin uşaqların əməksevərlik tərbiyəsində çox faydalı rol oynaması. Uşaqların əməksevərlik tərbiyəsində oyunların və rəsm işlərinin də rolunun böyük olması.

Sensor tərbiyənin məktəbəqədər yaşlı uşaqların tərbiyəsində mühüm problemlərindən biri olmasının hissi təcrübənin rolu, əhəmiyyəti və məzmunu ilə izah edilməsi.

İtaliya pedaqoqu M.Montessorinin sensor tərbiyədə didaktik materiallara üstünlük verməsi.

Belçika pedaqoqu D.Dekrolinin isə oyunlar sistemini işləyib hazırlaması.

XVIII MÖVZU

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əxlaq tərbiyəsi

Əxlaq tərbiyəsində ümumi əsasları. Əxlaq tərbiyəsində prinsipləri. Əxlaq tərbiyəsində üsul və vasitələri.

Erkən yaşlı uşaqların əxlaq tərbiyəsi. Kiçik və orta qruplarda uşaqların əxlaq tərbiyəsi. Məktəbə hazırlıq qrupunda uşaqların əxlaq tərbiyəsi.

Gənc nəslin əxlaq tərbiyəsi haqqında anlayış. Hərtərəfli inkişafda əxlaq tərbiyəsində rolu. Əxlaqi keyfiyyətlərdə fəzilət və rəzalət anlayışları. Uşağın dünyagörüşünün formalaşması. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması. Vətənpərvərlik, millilik və beynəlmillətçilik, birlik və

həmrəylik, humanizm, intizamlılıq, mədəni davranış, ədəb-ərkanlılıq, təbiətsevərlik, halallıq, əməksevərlik, qayğıkeşlik, və s. əxlaqi keyfiyyətlər haqqında anlayış. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əxlaq tərbiyəsinin milli zəmində qurulmasının yolları və vasitələri.

Kiçik və orta bağça yaşlı uşaqlarda (3-5 yaş) əxlaq tərbiyəsi üçün əlverişli təkanların körpəlik dövrünə nisbətən daha çox olması.

Uşaqlarda mədəni davranışların formalaşdırılmasında yaşlıları diqqətlə dinləməyin, verilən tapşırıqlara əməl etməyin, şəxsi əşyaları səliqə ilə yığmağın və s. halların müntəzəm icrasının xüsusi əhəmiyyət kəsb etməsi. Tərbiyəçi, uşaqlar oyun və əmək fəaliyyətində olan zaman şəraitin yaradılmasına, oyuncaqlardan qarşılıqlı istifadə etmələrinə, bir-birinə güzəştə getmələrinə, yoldaşlıq münasibətlərinə diqqətin yetirilməsi.

Beləliklə, 3-5 yaşlı uşaqlarda tədricən mədəni əxlaqi davranışın inkişaf etdirilməsi. Məktəbəqədər hazırlıq qruplarında altı yaşlı uşaqların davranış qaydalarını dərk etməsi və ictimai hadisələri öyrənməyə can atmaları. Çox vaxt rəğbətləndirmənin bəyənmək şəklində ifadə olunması. (Məs: Rəna yaxşı qızıdır, qrupa daxil olanda salamlaşmağı unutmur. Elçin oynadı, amma oyuncaqları öz yerinə qoymadı, bu yaxşı hərəkət deyil və s.).

Tərbiyəçilərin istər erkən, istər kiçik və orta qruplarda, istərsə də məktəbə hazırlıq qruplarında əsasən uşaqlarda Vətən haqqında ilkin anlayış və bilik yaratmağa nail olmaları. Dövlətin himni, bayrağı, gerbi, sərhədi, müstəqilliyi, Milli Ordusu haqqında aydın və mühüm anlayışların yaradılmasının əhəmiyyəti.

Uşaqların Vətənimizin təbii sərvətləri (Xəzər dənizi, dağlar, meşələr, çaylar, bitki və heyvanlar aləmi, quşlar, balıqlar, iqlim və s.) haqqında müvafiq biliyə malik olmaları.

XIX MÖVZU

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların fiziki tərbiyəsi

Fiziki tərbiyənin əsas anlayışları. 3-5 yaşlı uşaqların təmiri. Fiziki tərbiyənin digər tərbiyə sahələri ilə bağlılığı.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların fiziki tərbiyəsində tətbiq olunan metodlar. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların fiziki tərbiyəsində formalaşdırılmasının zəruriliyi. Fiziki tərbiyə pedaqoji anlayış olub məqsədi orqanizmin anatomik fizioloji xüsusiyyətlərinə istinad edərək pedaqoji qanunlar əsasında uşağın inkişafının təmin etməkdən ibarət olması. Fiziki tərbiyə prosesində uşaqda müəyyən bilik, bacarıq və vərdişlər sisteminin yaradılması.

Fiziki tərbiyənin əsas anlayışlarının dörd olması:

1. Fiziki təhsil
2. Fiziki inkişaf
3. Fiziki hazırlıq
4. Fiziki mədəniyyət.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda fiziki tərbiyənin əhəmiyyəti, vəzifə və vasitəsi. Mədəni səhiyyə vərdişlərinin tərbiyə edilməsi.

Uşaq bağçasında təlim-tərbiyə proqramına əsasən müxtəlif yaş qruplarında mədəni səhiyyə vərdişlərinin məzmunu. Müxtəlif qruplarda onların tərbiyə edilməsinin metodikası.

Gün rejimi anlayışı və onun əhəmiyyəti. Müxtəlif yaş qruplarının gün rejimi. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların ailədə gün rejimi. Gün rejiminin təşkilində yaşlıların rolu.

Səhər saatlarında tərbiyə işinin təşkili. Uşaqların inkişafında qidalanmanın düzgün təşkilinin əhəmiyyəti. Gün rejimində gəzintilərin yeri. Gəzintidə uşaq fəaliyyətinin məzmunu.

Məqsədli gəzintilər və onların əhəmiyyəti. Müxtəlif yaş qruplarında axşam gəzintisinin təşkili və keçirilmə metodikası.

Yuxunun əhəmiyyəti. Yuxunun təşkili metodikası. “Uşaq bağçasında tərbiyə-təlim” proqramı üzrə müxtəlif yaş qruplarında gün rejiminə düzgün riayət olunması.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların fiziki tərbiyəsində tətbiq olunan metodların aşağıdakılardan ibarət olması:

1. Əyani metodika
2. Şifahi metodika
3. Praktiki metodika

XX MÖVZU

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əmək tərbiyəsi

Uşaq tərbiyəsində əmək tərbiyəsini məqsədi.

Əməyin nəticəsi

Əmək və oyun

Uşaqların yaşlıların əməyi ilə tanış edilməsi.

Məktəbəqədər yaşlı uşaq əməyinin növləri. Uşaq əməyinin tərbiyə-təlim məşğələlərinə xidmət etməsi. Uşaq bağçasında əmək tərbiyəsini vəzifə və vasitəsi.

Növbətçiliyin növləri, növbətçilərinin vəzifələrinin mürəkkəbləşdirilməsi. Hər bir yaş qrupunda kollektiv əməyin məzmunu və yeri. Kollektiv əməyin təşkili və ona rəhbərlik metodikas.

Uşaqlara əmək, bacarıq və vərdislərinin üsulları və yolları barədə məlumatın verilməsi. Əmək nəticələrinin oyun və məşğələlərdə tətbiq edilməsi. Əmək tərbiyəsini şərtləri. Əmək tərbiyəsi üzrə ailə ilə aparılan işlər. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əmək növlərinin özünəməxsus müxtəlifliyə malik olması. Bu müxtəlifliyin onların əmək fəaliyyətinin növlərində əks olunması.

Özünəxidmət əməyi, təsərrüfat-məişət əməyi, təbiətdə əmək, əl əməyi.

6 yaşlı uşaqların təsərrüfat-məişət əməyini metodikasını iki istiqamətdə aparılması:

1. İctimai əhəmiyyətli kollektiv əmək fəaliyyəti

2. Tapşırıqların, növbətçilik vəzifələrinin, ətrafdakılara olan fəaliyyət növlərinin həyata keçirilməsi ilə bağlı işlərin yerinə yetirilməsi.

Beləliklə, bütün yaş qruplarında uşaqların fəaliyyətində tərbiyəçinin nəyi necə yerinə yetirməsi haqqında göstəriş verməsi işin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün çox böyük əhəmiyyət kəsb etməsi.

XXI MÖVZU

Məktəbəqədər yaşlı uşaq əməyinin növləri

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əmək növlərinin özünə-məxsus müxtəlifliyə malik olması. Bu müxtəlifliyin onların əmək fəaliyyətinin növlərində əks olunması: Özünə xidmət əməyi, təsərrüfat-məişət əməyi, təbiətdə əmək, əl əməyi.

Ətraf mühitdə fəallıq, cisim və hadisələrə şüurun münasibət məktəbəqədər yaşlı uşaqların daxili aləmindən irəli gəlməsi. Çox vaxt uşağın özünə, ətraf mühitə, əşyalara münasibətinin qeyri-ixtiyari olması və onun da öz fəaliyyətini tənzimləməyə dair müvafiq bilik, bacarıq və vərdişlərin olmaması səbəbindən baş verməsi. Uşağın əlindəki əşyanı yerə çırpıb sındırması, atılıb-düşməsi, paltarlarını hara gəldi atması, ev əşyalarını korlaması, gülləri qırması, ev heyvanlarını incitməsi və s. Bu kimi qüsurları aradan qaldırmaq üçün tərbiyəçidən öz işinə yüksək peşəkarlıqla yanaşa bilmək qabiliyyətinin olması. Yəni tərbiyəçinin hər bir uşaqda özünə, ətraf mühitə, cisim və hadisələrə şüurlu münasibət bəsləmək qabiliyyətini tərbiyə etməyə nail ola bilməsi.

Kiçik qrupda uşaqlar yaşlıların məişət əməyi üzrə işinin dayənin qab-qacaq yumasını, aşıpazın yemək hazırlamasını, ananın paltar yumasını və ütüləməsini, xadimənin cıgırları süpürməsini diqqətlə müşahidə etməsi. Tədrisən onların belə əmək növlərinə cəlb olunması. Bütün bunların uşaqlarla məişət əməyi üzrə bacarıqları formalaşdırması, onları gələcəkdə daha mürəkkəb əmək fəaliyyətinə hazırlaması.

Orta qrupda təsərrüfat məişət əməyinin özünə-məxsus əhəmiyyət kəsb etməsi. Bu yaşlı uşaqların ilin axırına yaxın qaydaqanuna müstəqil riayət etmələri, otağın, iş yerinin yığışdırılmasında iştirak etmələri.

Böyük qrupda uşaqların təsərrüfat-məişət əməyinin daha da genişlənməsi. Belə ki, uşaqların nahar vaxtı üçüncü yeməyi paylaşması, nahardan sonra stolun üstünün yığışdırılmasında dayəyə kömək etməsi, məşğələnin sonunda material və vasitələri yerinə qoyması, yapışdırma və rəsm zamanı istifadə olunan fırça, stəkan

və əskiləri yuması işdən sonra stolları silməsi, hər həftə qrup otağının yığıdırılmasında iştirak etməsi.

Məktəbə hazırlıq qrupunda əməyin məzmunca mürəkkəb xarakter daşması. Məsələn, süfrənin düzəldilməsi, stolun güllərlə bəzədilməsi, ikinci və üçüncü yeməyin paylanması kimi proseslərin də daxil edilməsi. 6 yaşlılarda tədricən cəld, məharətlə, səliqəli, bacarıqla işləmək, əşyalarla düzgün davranmaq kimi keyfiyyətlərin tədricən formalaşması.

Müxtəlif yaş dövründə uşaq əməyinin təşkili formaları və tərbiyəedici xarakterini əsaslandırmaqla bağlı bir sıra metodik əsərlərin, tərbiyə və təlim proqramlarının istiqamətləndirici rolundan hər bir bağça tərbiyəçisinin öz gündəlik işində nəzərə alınmasının böyük müsbət əhəmiyyətə malik olması.

XXII MÖVZU

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların estetik tərbiyəsi

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların estetik tərbiyəsinin imkanları. Estetik tərbiyənin məzmunu və metodları.

Uşaq bağçasında estetik tərbiyənin təşkili. Estetik tərbiyənin vasitələri. Estetikanın gözəllik haqqında elm olması. (“Estetika” yunan sözü olub hiss vasitəsi ilə “dərk etmək” deməkdir).

Estetikanın mahiyyətinin estetik tərbiyə, estetik inkişaf, estetik şüur, estetik ideal və s. məfhumlarla sıx bağlılığı.

Estetikanın tərif: “Təbiətin, cəmiyyətin, əməyin gözəlliklərinin dərk olunmasına estetika deyilir”.

Estetik keyfiyyətin uşaqda kiçik yaşdan özünü göstərməsi, tərbiyə və təlim prosesində tədricən formalaşması. Uşağın yaşa dolduqca tədricən estetik mədəniyyətə yiyələnməsi, onda estetik qavrayışın, marağın, meyl, bədii yaradıcılığın inkişaf etməsi. Kiçik məktəbəqədər yaş dövründə uşağın estetik inkişafında müəyyən dəyişikliklərin yaranması. Bədii əsəri dərk etmə qabiliyyətinin nisbətən yüksəlməsi, musiqinin ritmini, əşyaların rəngini fərqləndirə bilmələri, onlara özünəməxsus münasibət

göstərə bilmələri. Xoşuna gələn tanış əşyaları gördükdə sevinmələri, onu əldə etməyə çalışmaları, musiqinin ritminə uyğun rəqs etmələri, karandaş və qələmdən məqsədə uyğun istifadə edə bilmələri. Bunun bədii təxəyyülün təzahür formalarından hesab olunması.

Orta qrup uşaqlarda qavrayışın xeyli inkişaf etməsi, bunun onlarla öz dəqiqlik və diferensiallığı ilə fərqlənməsi.

Estetik qavrayışın şəxsi təcrübə və maraqlarla əlaqədar olması. Bu yaşlı uşaqların bədii obrazları, yaş və anlaq qabiliyyətlərinə müvafiq musiqini, rəsmləri elementar qaydada olsa da, qiymətləndirmək qabiliyyətinə malik ola bilmələri. Məsələn, hekayəni şerdən, beşik mahnılarını xalq mahnılarından ayırmağa cəhd etmələri.

Beləliklə, məktəbəqədər dövrdə estetik inkişafın özülünün qoyulması, tərbiyəçinin təsiri ilə inkişaf etməsi və nisbətən təkmilləşdirilməsində ailədə aparılan işlər. Məişətdə estetika, bədii uşaq ədəbiyyatı, rəssamlıq, heykəltəraşlıq əsərləri, xalq tətbiqi incəsənəti, musiqi və vokal incəsənəti, bayramlar və əyləncələr. Uşaqlarda təbiətə sevgi və ona estetik münasibət bəsləməyi tərbiyə etmək.

XXIII MÖVZU

Məktəbyaşlı uşaqların ekoloji tərbiyəsi

Ekoloji tərbiyənin mahiyyəti

Ekoloji tərbiyənin vəzifələri

Təlim prosesində ekoloji tərbiyənin inkişafı.

Ekologiya anlayışının məzmunu. Ekoloji tərbiyə anlayışı. Ekoloji tərbiyənin erkən yaşda əhəmiyyəti. Təbiətin insan həyatında rolu. Təbiətlə insanın münasibəti. Təbiətlə tanışlıq metodikasını fənninin məktəbəqədər yaşlı uşaqların ekoloji tərbiyəsində rolu. Ekoloji tərbiyənin yolları və vasitələri. Ekoloji bilik, bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılması.

Uşaqların estetik tərbiyəsinin vəzifələrinin onların hərtərəfli inkişaf tələblərindən irəli gəlməsi. Onların da dörd istiqamətdə istiqamətləndirməyin mümkünlüyü.

1. Estetik qavramanın inkişaf etdirilməsi (Estetik emosiyanın, hissələrin, Münasibətin və marağın formalaşdırılması)
2. Elementar estetik şüurun formalaşdırılması
3. Estetik fəaliyyətin dərk edilməsi
4. Estetik və bədii yaradıcılıq qabiliyyətinin inkişafı.

Estetik tərbiyənin məzmunu ilə estetik biliyin, bacarığın, verdişin, hissin, maraq və zövqün daxil olması.

Uşaqların gözəllik haqqındakı anlayışlarının ətraf mühiti estetik cəhətdən dərk etmə prosesində yaranması. Təsviri fəaliyyət verdişlərinin yaranmasında, bədii zövqün və yaradıcı qabiliyyətinin inkişafında tərbiyəçilərin xüsusi rolu.

Tərbiyəçinin estetik hazırlığının uşaqların estetik tərbiyəsinin əsasını təşkil etməsi.

İnsan həyatında ekologiyanın əhəmiyyəti. Məktəbəqədər yaş dövründə uşaqların ekoloji tərbiyəsinin məzmunu və vəzifələri. Uşaq bağçasında ekoloji tərbiyənin təşkili metodikası. Uşaqların ekoloji tərbiyəsində təbiətlə tanışlıq metodikasının rolu.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 39-cu maddəsində deyilir:

“1. Hər kəsin ətraf mühitdə yaşamaq hüququ vardır.

2. Hər kəsin ətraf mühitin əsl vəziyyəti haqqında məlumat toplamaq və ekoloji hüquqpozma ilə əlaqədar onun sağlamlığına və əmlakına vurulmuş zərərin əvəzini almaq hüququ vardır”. (Bax: Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 1995, səh.14).

“Ekologiya”nın yunan sözü olması. Mənası (“oykos” – ev, “loqos” isə elm) evdə olan orqanizmləri öyrənmək deməkdir.

Uşaq bağçasında ekoloji tərbiyənin bir sıra konkret vəzifələrin həllinə xidmət etməsi. Bu vəzifələrin aşağıdakılardan ibarət olması:

1. Ekoloji tərbiyə uşaqlarda təbiətə, ətraf mühitə məhəbbət və rəğbət hissi yaratmalı, onların yaş və anlaq səviyyəsinə uyğun onun mühafizəsində durmağa hazırlamalıdır.

2. Ekoloji tərbiyə uşaqlarda ekoloji baxışların və mühakimənin yaradılmasına kömək etməlidir.

3. Ekoloji tərbiyə bağça yaşlı uşaqları ekologiyanın müxtəlif sahələri üzrə müvafiq bilik, bacarıq və vərdişlərlə silahlandırır.

XXIV MÖVZU

Ekoloji tərbiyənin prinsipləri

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların ekoloji tərbiyəsini lazımı səviyyədə qurmaq üçün bir sıra mühüm tələblərə - prinsiplərə əməl edilməsi:

1. Ekoloji tərbiyəyə uşaq şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafının tərkib hissəsi kimi baxılması

2. Ekoloji tərbiyədə məktəbəqədər yaşlı uşaqların yaş və fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması

3. Ekoloji tərbiyə işində sistemətiklik və ardıcılığın gözlənilməsi

4. Ekoloji tərbiyənin hərtərəfli aparılması. Bunun uşağın əxlaqına və vətənpərvərlik hissəsinə təsir göstərməsi.

Ekoloji biliklərə yiyələnməyin tədricən ekoloji şüurun formalaşdırılmasını təmin etməsi və nəticədə şəxsiyyətdə ətraf mühitə məsuliyyətlə yanaşmaq kimi ən mühüm keyfiyyətlərin tərbiyə edilməsi.

Gecə-gündüz havanın dəyişməsinə, küləyin əsməsini, yağışın, qarın yağmasını, günəşli və dumanlı havanın dəyişməsinə uşaqlara öyrətməyin ekoloji tərbiyə ilə sıx bağlılığı.

Təbiət mövzusunda yazılan şeir və hekayələrdən istifadənin də güclü təsir qüvvəsinə malik olması. Məsələn, N.Gəncəvinin «İlin fəsilləri», D.Dəmirlinin «Ayının dərdi», Ə.Hacızadənin «Lovğa dovşan», M.Ə.Sabirin «Ağacın bəhşi» kimi əsərlərinin uşaqların ətraf aləmlə tanışlığı və təbiətə münasibətinə müsbət təsir göstərməsi.

Uşaqların təbiətin qoynunda istirahəti, müşahidəsi və ya əməyi, bəzi ziyanverici həşəratlara qarşı mübarizəsi, ac quşların yedizdirilməsi, onların xidmətində durması ekoloji tərbiyə baxımından çox əhəmiyyətli olması.

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların ekoloji tərbiyəsində təbiətdə əməyin də müstəsna əhəmiyyət kəsb etməsi. Bağça yaşlı uşaqların əmək fəaliyyəti haqqında da tərbiyəçinin uşaqlara ekoloji tərbiyə ilə bağlı bəzi elementar elmi məlumatları verməsi. Bu elmi anlayışların əyani göstəricilərdə daha səmərəli olması və uşaqları dərinlən maraqlandırması. Habelə məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsində uşaqların ekoloji tərbiyəsində ailə ilə əlaqəyə də ciddi əhəmiyyət verilməsinin tərbiyəçinin diqqət mərkəzində durması.

Uşaqların təbiət, təbii sərvətlər, onlardan istifadə, insan və təbiət, onların qarşılıqlı əlaqəsi barədə ekoloji biliklərin sistem şəklində mənimsəmələrində valideynlər, məktəb müəllimləri və uşaq bağçası tərbiyəçilərinin müəyyən işlər görmələrinin vacibliyi. Valideynlərdə ekoloji biliklərin daha da artırılmasına ciddi fikir verməyin zəruriliyi.

Ekoloji tərbiyənin çox mühüm əxlaqi keyfiyyət olmaq etibarilə uşaq bağçasında valideynlərlə qarşılıqlı əlaqə şəklində həyata keçirilməsinə nail olmaq.

XXV MÖVZU

Məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsi rəhbərinin vəzifələri

Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin müəyyənləşdirən əsas dövlət sənədləri: «Uşaq bağçasının Nizamnaməsi», «Körpələr – evi, uşaq bağçasının təşkili haqqında təlimat», «Uşaq bağçası işçiləri üçün daxili əmanət intizamı qaydaları», «Uşaq bağçaları və uşaq meydançalarında uşaqların həyatının və sağlamlığının qorunmasının təşkili haqqında sərəncam», «Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində pedaqoji şura haqqında məlumat».

Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin açılma qaydaları. Bina, sahə, avadanlıq. Onların quruluşuna verilən pedaqoji tələblər.

Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin maliyyələşdirilməsi. Smeta və stat cədvəlləri. Pedaqoji kollektiv, onun tərkibi. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin tərbiyəçisi.

Tərbiyəçinin pedaqoji ustalığı. Onun mənəvi siması. Məktəbəqədər tərbiyə ixtisası üzrə kadr hazırlığı sistemi. İxtisasartırma yolları: kurslar, seminarlar, metodbirləşmələr. Məktəbəqədər tərbiyə üzrə ali pedaqoji təhsil.

Müdirin hüquq və vəzifəsi. Müdir məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsinin təşkilatçısı və rəhbəridir. Müdirin işinin məzmunu. Metodik və tərbiyə işlərinə rəhbərlik. Valideynlərlə iş, ictimai təsərrüfat və pedaqoji fəaliyyətə rəhbərlik. Tərbiyəçilərin ixtisasının artırılması üzrə işlərin təşkili. Texniki işçilərin əməyinin təşkili, onların ixtisaslarının artırılması.

Müdirin işinin planlaşdırılması. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin illik planı. Bağçanın rəhbəri əməkdaşların iş vaxtından istifadə etməsinə gündəlik nəzarət etməli, lazım gəldikdə onlara praktik köməklik göstərməli, hər birinin əməyini obyektiv qiymətləndirməli, onlarda nöqsanlarla barışmazlıq hissi aşılmağa nail olmalı. Müdir müəyyən etdiyi nöqsanlara tənqidi yanaşmaqla tənqid və özünütənqidin genişlənməsinə xüsusi diqqət yetirməli, bundan istifadə edərək bağçada işin, xüsusən pedaqoji prosesin səviyyəsinin yüksəlməsinə nail olması.

Müasir rəhbər işçinin yenilik əzmi ilə fəaliyyət göstərməsi, qabaqcıl təcrübəni öyrənib kollektivdə tətbiq etməsi, müəssisənin sabahını, gələcəyini qabaqca görmək qabiliyyətinə malik olmasının başlıca şərtlərdən biri hesab olunması. Kənd yerlərində məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin təşkili. Rayon İcra başçılarının məktəbəqədər tərbiyə üzrə şöbəsi və onun vəzifələri.

XXVI MÖVZU

Uşaq bağçası və körpələr evinin tərbiyəçisi. Tərbiyəçinin pedaqoji qabiliyyəti

Müəllim və tərbiyəçinin sosial rolu. Tərbiyəçinin konstruktiv, kommunikativ, qnostik və təşkilatçılıq bacarıqları.

Ölkəmizdə müəllim və tərbiyəçilərə qayğı. Uşaq bağçası tərbiyəçisinin hüquqları.

Respublikamızda müəllim və tərbiyəçilərin ziyalılarımızın ən böyük və qabaqcıl dəstəsini təşkil etməsi.

Elə tələblər vardır ki, bunlar ancaq müəllimlərə və uşaq bağçası tərbiyəçilərinə aid edilir. Bu tələblərə konstruktiv, kommunikativ, qnostik və təşkilatçılıq bacarığının daxil olması.

Konstruktiv tələblərin aşağıdakıları əhatə etməsi:

Təlim-tərbiyə materialını seçə bilmək, sistemləşdirmək, uşaqların imkanlarına uyğunlaşdırmaq, uşaq tərəfindən yol veriləcək səhvləri əvvəlcədən görə bilmək bacarığı.

Kommunikativ bacarığa aşağıdakıların daxil olması.

- Uşaqların qəlbinə yol tapa bilmək
- Özünü onlara sevdirmək
- Uşaqlar arasında düzgün münasibətləri tənzim edə bilmək
- Valideynlərlə və ictimaiyyətlə ümumi dil tapa bilmək
- Pedaqoji mərifətə malik olmaq, yeri gələndə gülməyi, hirsələnməyi bacarmaq, ağır vəziyyətdən çıxmağın öhdəsindən gəlmək və s.

Qnostik bacarığa aşağıdakıların daxil olması:

- Pedaqoji nəzəriyyəni bilmək və ondan yaradıcı şəkildə istifadə etmək
 - Özünün və yoldaşlarının təcrübəsini ümumiləşdirə bilmək
 - Elmi-tədqiqat işlərində iştirak edə bilmək
 - Psixologiyanı bilmək və ondan istifadə etməyi bacarmaq.
- (Qnostik yunanca «qnozis» sözündən götürülüb, mənası «idrak» deməkdir).

Təşkilatçılıq bacarıqlarına aşağıdakıların daxil olması:

- Uşaqları ictimai faydalı işlərə cəlb edə bilmək

- Uşaqlar arasında düzgün vəzifə bölgüsü aparmaq.

Azərbaycan Respublikasının məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin Əsasnaməsində uşaq bağçasının özünəməxsus vəzifələrinin müəyyən edilməsi. Tərbiyəçinin də vəzifələrinin müəyyənləşdirilməsi:

- Uşaqların həyatını qorumaq, onların fiziki və ruhi sağlamlılıqlarını möhkəmləndirmək

- Uşaqlara qayğı göstərmək və onların sağlamlılıqlarını təmin etmək

- Uşaqların bir-biri ilə münasibətlərini tənzimləmək

- Uşaqların məktəbə hazırlanmasını təmin etmək

- Uşaqlarda başqalarının hüququna və böyüklərə hörmət hissi tərbiyə etmək

- Uşağın hərtərəfli inkişafını təmin etmək məqsədilə müntəzəm olaraq

ailələrlə əlaqə saxlamaq.

XXVII MÖVZU

Metodika kabinetinin işinin məzmununu və uşaqlarla təlim-tərbiyə işlərinin planlaşdırılması

Planlaşdırma zamanı il ərzindəki işin nəzərə alınması. Planlaşdırmaya verilən tələblər.

Məktəbəqədər müəssisədə metodik iş kompleks şəkildə aparılan yaradıcı fəaliyyət kimi. Metodika kabinetinin fəaliyyətinin tərbiyəçilərin bilik və bacarıqlarının artırılmasının ən kütləvi vasitəsi kimi nəzərə alınması.

Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində həyata keçirilən tərbiyə-təlim işlərinin müvəffəqiyyətli həllinin müəssisə rəhbərlərinin münasibətindən çox asılılığı.

Planlaşdırmanın pedaqoji əsasları. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində tərbiyə-təlim işlərinin planlaşdırılmasının əhəmiyyəti. «Uşaq bağçasında tərbiyə-təlim» proqramı planlaşdırmanın əsasıdır. Planlaşdırmaya verilən tələblər.

Planın mövzusu: gündəlik həyatda və məşğələlərdə tərbiyə-təlim, uşaq oyunlarına rəhbərlik, əmək fəaliyyəti, bayram və əyləncələr, uşaqlarla aparılan fərdi işlər. Valideynlərlə aparılan işlərin planlaşdırılması. Uşaq bağçalarının illik planında tərbiyə-təlim işlərinin məzmunu, təqvim planının məzmunu, qarışıq qruplarda planlaşdırmanın xüsusiyyətləri.

Məktəbəqədər müəssisədə metodik iş kompleks şəkildə aparılan yaradıcı fəaliyyət kimi. Metodika kabinetinin müdiri bu cəhəti daim diqqətində saxlamağa çalışmalı. Hər bir uşaq bağçasında metodika kabineti fəaliyyət göstərməsinin tərbiyəçilərin yüksəlməsinə səbəb olması.

Tərbiyəçilərin pedaqoji hazırlığının yüksəldilməsi, onların yeni biliklərə fasiləsiz yiyələnmələri üçün metodika kabinetində şərait yaradılmalı, müxtəlif metodik iş formaları. Məsələn, pedaqoji şuralar, nəzəri seminarlar, məsləhətlər, qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi, müxtəlif mövzularda tərtibatlar düzəltmək və nümayiş etdirmək, ayrı-ayrı qruplarda müəyyən mövzuda məşğələlər keçirmək və təhlil etmək, məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsi ilə ailənin, məktəbin əlaqəsi mövzusunda məruzələr dinlənilməsini təşkil etmək və s.

Adı çəkilən tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar ciddi hazırlıq işlərinin görülməsi. Bu işlərin təşkilində və həyata keçirilməsində metodistin mühüm rol oynaması.

Tərbiyəçilərin hazırlığı eyni səviyyədə olmur. Buna görə də metodist bütün bunları nəzərə almalı, hər bir tərbiyəçiyə fərdi yanaşmalı, onlara kömək etməli. Metodist hər şeyə diqqət yetirməli, hər şeyi əhəmiyyətsiz, ikinci dərəcəli hesab etməməli.

Metodistin metodika kabinetində saxlanılan materiallar sırasına məktəbəqədər tərbiyə və təlim üzrə proqramın, məşğələ vəsaitlərinin müzakirəsi və təkmilləşdirilməsi istiqamətini, proqramdan istifadəyə dair metodik göstərişləri, proqramda olan yazıçı, rəssam, bəstəkarların yaradıcılığı haqqında məlumatları, tərbiyəçilər üçün yeni kitablar haqqında tənqid və biblioqrafiyanı ayrı-ayrı tərbiyəçilərin təcrübəsi və s. daxil edilməsini diqqət mərkəzində saxlaması.

XXVIII MÖVZU

Metodika kabinetinin vəzifələri

Məktəbəqədər uşaq tərbiyə müəssisələrində metodika kabinetinin yaradılması.

Müəssisənin müdirinin metodika kabinetinin pedaqoji kollektivi üçün əsl metodik mərkəzə çevrilməsinə səy göstərməsi. Metodika kabineti üçün nəzərdə tutulan otağın tərbiyələndirici – təhsilləndirici işin bütün bölmələri üzrə vacib material və vəsaitlərlə təchiz edilməsi.

Ayrı-ayrı bölmələr üzrə material və vəsaitlərin nümunəvi siyahısı:

1. Uşaqlarının həyatının və tərbiyəsinin təşkili. Əmək, oyunlar.
2. Məşğələlər, bayramlar və əyləncələr, fiziki mədəniyyət.
3. Rəsm, yapma, applikasiya, quraşdırma, musiqi tərbiyəsi.
4. Valideynlərlə iş. Uşaq bağçası ilə məktəb arasında varislik.
5. Qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi, ümumiləşdirilməsi və tətbiqi.

Metodika kabinetində saxlanılan əsas materiallar sırasında aşağıdakı göstəricilərin olmasının vacibliyi:

1. Tərbiyə mövzusunda pedaqoji ədəbiyyat.
2. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, təhsil haqqında Azərbaycan hökumətinin sərəncam və qərarları.
3. Təhsil Nazirliyinin təlim-metodik materialları, məktəbəqədər tərbiyə ilə bağlı işlər, qabaqcıl metodika kabinetinin tövsiyələri .
4. Pedaqoji, metodik və uşaq bədii ədəbiyyatı
5. Zəlin, qrup otaqlarının sahəsinin, dramatik oyunlar üçün kostyumların, atributların bədii tərtibatı ilə bağlı tövsiyələr.
6. Uşaqların təlimi ilə bağlı istifadə ediləcək bütün növ fəaliyyət üçün əyani vəsaitlər.
7. Qabaqcıl təcrübənin ümumiləşdirilməsini əks etdirən materiallar.
8. Ən yaxşı uşaq işləri.

9. Təlimin texniki vasitələri.

10. Valideynlərlə iş üzrə materiallar.

11. təcrübəli tərbiyəçilərin işinin kollektiv baxımdan müzakirəsinin keçirildiyi pedaqoji şuranın protokolları.

Materialların kabinetdə yerləşdirilməsi barədə ətraflı düşünməyin önəmliyi. Bütün materialların proqramın əsas bölmələri üzrə sistemləşdirilməsi:

- Uşaqların həyatının və tərbiyəsinin təşkili

- Əmək

- Oyunlar

- Məşğələlər

- Bayramlar və əyləncələr

- Valideynlərlə iş

- Qabaqcıl təcrübənin ümumiləşdirilməsi və tətbiqi

Hər bir bölmənin daxilində materialların yaş qrupları üzrə seçilməsi. Bütün materiallar üçün kartoçka düzəldilməli, pedaqoji jurnallardakı məqalələr üçün bibliografiya tərtib olunmasına xüsusi diqqət yetirməli.

Metodik ədəbiyyatın metodikalar üzrə sistemə salınması. Ədəbiyyatı erkən və məktəbəqədər yaşlı uşaqların pedaqogikası və psixologiyası və ali tərbiyəsi üzrə ayırmağın diqqətdə saxlanması. Uşaq bədii ədəbiyyatının əlifba sırası ilə düzülməsi.

Metodika kabinetindəki bütün vəsaitlərin xüsusi jurnallarda qeyd olunması. Metodika kabinetində uşaqların vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsi ilə bağlı materialların, bədii və metodik ədəbiyyatın, tərbiyəçilərə «Bizim Vətənimiz», «Azərbaycan Ordusu», «Azərbaycanın Milli Qəhrəmanları» mövzusunda söhbət aparmaq üçün şakillərdən reproduksiya, portretlərin mərkəzdə yerləşdirilməsi.

XXIX MÖVZU

Uşaq bağçası ilə ailənin birgə işi

Günəş bir damla suda əks olunduğu kimi, ata və ananın əxlaqi saflığının da uşağında əks olunması. Uşağın sonrakı həyat tərzinin valideynin tərbiyəsindən asılılığı.

«Quarani-kərim»də və Ulu Peyğəmbərimiz Məhəmməd (ə.s). hədislərində övlad tərbiyəsində valideyn məsuliyyəti və valideyn borcundan geniş bəhs olunması.

Hər bir uşağın qeyri-ixtiyari və düşünmədən öz valideynlərini təkrarlaması, ata və ananı, böyük bacı və qardaşlarını, nənə və babanı təqlid etməsi, ailədə yaşadığı mühiti dərk etməsi və tərbiyə olunması.

Bəzi pedaqoqların ailələri xarakterinə görə üç yerə ayırmaları: ideal ailə, orta ailə, mənfi və ya dava-dalaşlı ailə.

Valideynlərə tərbiyənin ümumi əsasları ilə ətraflı tanış olmaq, bu sahədə lazımı biliklərə yiyələnməyin olduqca zəruriliyi. Məhz bunu nəzərə alaraq bağça rəhbərləri və tərbiyəçilərinin valideynlər üçün vaxtaşırı təlimatı müşavirələr, söhbətlər, diskussiyalar keçirməyə, məsləhət və tövsiyələrini verməyə müvəffəq ola bilmələri. Çünki bu üsulun istər bağça tərbiyəçilərinin, istərsə də valideynlərin məsuliyyətinin artırılmasına səbəb olması. Ayırı-ayrı valideynlərlə fərdi söhbətlər apararkən tərbiyəçilərin bunun müsbət nəticəsinin şahidi olması.

Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, ailədaxili nöqsanlar ailənin öz quruluşundan, ailə münasibətlərindən, yaşlıların öz vətəndaşlıq borcuna laqeydliyindən, onların əməyə münasibətindən və s. məsələlərdən irəli gəlməsi. Məhz buna görə də bağça tərbiyəçilərinin bir sıra ailə tipləri ilə rastlaşması. Tərbiyəçilər belə bir ailə tiplərini ona görə öyrənməlidirlər ki, onlarda iş zamanı diferensiallaşdırmadan istifadə oluna bilsin. Bu baxımdan tərbiyəçilərin öz gündəlik əməli işlərində aşağıdakıları diqqət mərkəzində saxlamağa önəm vermələri:

1. Ailə tipləri və ailədə uşaq tərbiyəsini çətinlikləri
2. I tip. Uşaq tərbiyəsini müvəffəqiyyətlə quran ailələr

3. II tip. Uşaq tərbiyəsini formal müvəffəqiyyətlə quran ailələr
4. III tip. Uğursuz ailələr
5. IV tip. Yarımqıq ailə
6. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin ailə ilə əlaqə formaları. İş sistemi və məqsədin müəyyən edilməsi.
7. Bağçanın ailə ilə fərdi əlaqə formaları
8. Bağçanın ailə ilə kollektiv əlaqə formaları. Əhali arasında pedaqoji təbliğat işi.

“Məktəbəqədər pedaqogika” üzrə sərbəst iş mövzuları

1. Məktəbəqədər pedaqogikanın mövzusu, vəzifəsi və üsulları.
2. Uşaqların inkişafı və məktəbəqədər tərbiyə nəzəriyyəsi
3. Məktəbəqədər tərbiyə və onun tarixi.
4. İctimai məktəbəqədər tərbiyənin inkişaf tarixində Y.A.Komenski, F.F.Frebel, M.Montessori, K.D.Uşinski və başqalarının rolu.
5. Azərbaycan ictimai məktəbəqədər tərbiyənin tarixi və inkişaf perspektivləri. Məktəbəqədər yaş dövründə ictimai tərbiyənin xüsusiyyətləri.
6. Azərbaycanda məktəbəqədər tərbiyənin inkişafında N.Nərimanov mərhələsi.
7. Müasir dövrdə Azərbaycanda məktəbəqədər tərbiyəsinin inkişaf mərhələsi.
8. Uşaq bağçası və körpələr evinin tərbiyəçisi.
9. Tərbiyə prosesinin məzmunlu, planlı, mütəşəkkil təşkili və qarşıya qoyulan vəzifənin yerinə yetirilməsi. İctimai pedaqoji mühit və onun idarə olunması.
10. Uşaq bağçasının gün rejimi və onun uşaqların anatomik-fizioloji inkişafında rolu.
11. Tərbiyə-təlim proqramının məzmunu haqqında ümumi anlayış.
12. Ətraf mühitlə tanışlıq, nitq inkişafı.
13. Təsviri sənət, fiziki tərbiyə və əqli tərbiyənin inkişafı.
14. Əxlaq tərbiyəsi və uşağın dünyagörüşünün formalaşması.
15. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması.
16. Əxlaq tərbiyəsinin vəzifələri və məzmunu.
17. Məktəbəqədər yaşda estetik tərbiyənin əhəmiyyəti, vəzifə, vasitəsi. Gözəllik haqqında anlayış və onun formalaşdırılması.
18. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda bədii zövqün və yaradıcı qabiliyyətinin inkişafı.

19. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əməyinin özünəməxsus xüsusiyyətləri.

20. Hər bir yaş qrupunda kollektiv əməyin məzmunu və yeri.

21. Ekoloji tərbiyə anlayışı. Ekoloji tərbiyənin erkən yaşda əhəmiyyəti. Təbiətin insan həyatında rolu

22. Ekoloji tərbiyənin yolları və vasitələri. Ekoloji bilik, bacarıq və vərdislərin formalaşdırılması.

23. Uşaq bağçasında ekoloji tərbiyənin təşkili metodikası.

24. Erkən yaş dövrünün xüsusiyyətləri və tərbiyə işinin mahiyyəti. Uşaqda emosional ünsiyyətə tələbatın erkən yaşdan formalaşması.

25. Uşağın həyatının ilk iki ilində ailədə və uşaq müəssisələrindəki tərbiyəyə verilən əsas pedaqoji tələblər. Tibbi pedaqoji işin vahidliyi.

26. Həyatın üçüncü ilində uşaqların inkişafı və tərbiyəsi. Sensor tərbiyə. Məşğələlərin təşkili.

27. 1-3 yaşda olun uşaqları müşahidə etmək, tərbiyəsi, onların fərdi xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək. Gün rejimini öyrənmək.

28. Üç yaşından altı yaşına kimi uşaqlarınların xüsusiyyətləri. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların bağça dövrünün qrupları.

29. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların oyunları. Uşaq oyunlarının növləri.

30. Oyun uşaqların tərbiyə vasitəsi kimi.

31. Məktəbəqədər müəssisədəki pedaqoji prosesdə oyunların yeri.

32. Süjetli-rollu və didaktik oyunlar.

33. Qaydalı oyunlar və onların növləri. Qaydalı oyunların yaradıcı oyunlardan fərqi. Onun uşaq həyatı üçün əhəmiyyəti.

34. Didaktik oyunlar. Didaktik oyunların özünəməxsus xüsusiyyətləri. Didaktik oyunların pedaqoji əhəmiyyəti.

35. Didaktik oyunların növləri və məzmunu. Oyuncaq və materiallarla oyun, stolüstü çap oyunları, şifahi oyunlar.

36. Təlim prosesində didaktik oyunların yeri.
 37. Müxtəlif yaş dövrlərində didaktik oyunların keçirilməsi.
- Hərəkətli və müstəqil didaktik oyunlar.
38. Uşaqların oyun fəaliyyətinin təşkilində ailənin rolu.
 39. Tərbiyə və şəxsiyyətin inkişafı.
 40. Şəxsiyyətin formalaşmasında irsiyyətin mövqeyi, mühitin və tərbiyənin rolu.
 41. Uşaq bağçası və körpələr evinin tərbiyəçisinin pedaqoji qabiliyyətləri.
 42. Müəllimlik və tərbiyəçilik işinin xüsusiyyətləri.
 43. Ölkəmizdə müəllimə qayğı. Uşaq bağçası tərbiyəçisinin və müəlliminin hüquqları.
 44. Körpə yaşlı uşaqların təlim tərbiyə işinin reallaşdırılması.
 45. Tərbiyə-təlim proqramının məzmunu və ona verilən pedaqoji tələblər.
 46. “Uşaq bağçasında tərbiyə-təlim proqramı”nın reallaşdırmasına verilən tələblər.
 47. Metodika kabinetinin vəzifələri. Uşaqların həyatının və tərbiyəsinin təşkili. Əmək, oyunlar.
 48. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində məşğələlər, bayramlar və əyləncələr, fiziki mədəniyyət.
 49. Rəsm, yapma, applikasiya, quraşdırma, musiqi tərbiyəsi.
 50. Valideynlərlə iş. Uşaq bağçası ilə məktəb arasında varislik.
 51. Qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi, ümumiləşdirilməsi və tətbiqi.
 52. Uşağın məktəbə hazırlığı. Uşaq bağçası ilə məktəbin işindəki ardıcılığın zəruriliyi.
 53. Uşaqların məktəb təliminə hazırlığı məktəbəqədər yaşlı uşaqlarla aparılan bütün tərbiyə-təlim işlərinin nəticəsi kimi.
 54. Uşaqların məktəblə tanışlığı, məktəbə və oxumağı marağın tərbiyə edilməsində bağçanın rolu.
 55. Uşaq bağçası ilə məktəbin əlaqə formaları.

56. Məktəbin I sinfi ilə uşaq bağçasının məktəbəhazırlıq qrupunun proqramının müqayisəli təhlili.

57. Uşaqların tərbiyəsində ailənin rolu. Ailədə və uşaq bağçasında tərbiyənin vahidliyi.

58. Ailədə düzgün tərbiyənin şərtləri. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin ailə ilə apardığı işin vəzifələri.

59. Ailə tipləri və ailədə uşaq tərbiyəsinin çətinlikləri.

60. Bağcanın ailə ilə kollektiv əlaqə formaları. Əhali arasında pedaqoji təbliğat işi.

61. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrində işin təşkili və onlara rəhbərlik.

62. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin quruluşuna verilən pedaqoji tələblər.

63. Məktəbəqədər tərbiyə ixtisası üzrə kadr hazırlığı sistemi.

64. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsi müdirinin hüquq və vəzifələri.

65. Müdirin işinin məzmunu. Metodik və tərbiyə işlərinə rəhbərlik. Valideynlərlə iş, ictimai təsərrüfat və pedaqoji fəaliyyətə rəhbərlik.

66. Tərbiyəçilərin ixtisasının artırılması üzrə işlərin təşkili, texniki işçilərin tərbiyə əməyinin təşkili, onların ixtisaslarının artırılması.

67. Müdirin işinin planlaşdırılması. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin illik planı.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (Əsas Qanun) Bakı, 1995
2. Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin yeniləşdirilməsi Proqramının (2007-2010-cu illər) təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. 12 aprel 2007-ci il.«Azərbaycan müəllimi» qəzeti 13 aprel 2007-ci il
3. Azərbaycan Respublikası məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin əsasnaməsi. Bakı, 1995
4. Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2009
5. Məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyə və təlim proqramı. Bakı, 1998
6. Yadəşko V.İ. və Şoxina F.A. Məktəbəqədər pedaqogika. Moskva, 1978 (rus dilində)
7. Uşaq və ona qulluq. Bakı, 1992
8. Həsənov M. və Ağayev Ş. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda oyun və əmək fəaliyyətinin təşkili. Bakı, 2001
9. Həşimov Ə. Pedaqogika kursunun təşkilində xalq hikmətindən istifadə. Bakı, 1991
10. Bədəlova Ə. Azərbaycan xalq pedaqogikası. Bakı, 2009
11. Məktəbəqədər pedaqogika. Bakı, 1964
12. Əmrahlı L. Məktəbə psixoloji hazırlığın əsasları. Bakı, 2008
13. Əmrahlı L. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda intellektual hissələrin inkişaf etdirilməsinin forma və metodları. Bakı, 2000
14. Həsənov A. Məktəbəqədər pedaqogika. Bakı, 2000
15. Həsənov A., Ağayev Ə. Pedaqogika. Bakı, 2007
16. Həsənov A. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əqli tərbiyəsi. (Metodik vəsait) Bakı, 1993
17. Həsənov A. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların fiziki tərbiyəsi. Bakı, 1994
18. Həsənov A. Məktəbəqədər pedaqogika fənni üzrə proqram. Bakı, 2000

19. Budaqov B. Azərbaycan təbiəti. Bakı, 1988
20. Məmmədov N. Şagirdlərin ekoloji tərbiyəsinin aktual problemləri. Bakı, 1997
21. Mürsəqulova R., Əliyeva Ş. Bağça yaşlı uşağın təbiətlə tanış edilməsinin metodikası. Bakı, 1993
22. Əfəndiyeva S., Cəfərova A. Uşaq bağçasında tərbiyə işinin təşkili. Bakı, 1995
23. Əhmədov B., Rzayev A. Pedaqogikadan mühazirə konspəktləri. Bakı, 1983
24. Hüseynzadə R. Təhsilin humanistləşdirilməsi və demokratikləşdirilməsi. Bakı, 1997
25. Hüseynzadə R. “Qədim və erkən orta əsrlərdə Azərbaycanda tərbiyə, təhsil və pedaqoji fikir. Bakı, 2005”
26. İbrahimov F., Hüseynzadə R. Pedaqogika (Dərslik). İki cildə. Bakı, 2013
27. Kazimov N., Həşimov Ə. Pedaqogika. Bakı, 1996
28. Kərimov Y. Uşaq bağçalarında nitq inkişafı. Bakı, 1985
29. Kərimov Y. Qönçə. Bakı, 1987
30. Uşaq bağçası. (Müdürlər üçün kitab). Bakı, 1988
31. Əliyev R., Əhmədov N. Təhsil müəssisələrində tərbiyə işinin təşkili. Bakı, 2004
32. Ağayev M., Nəzərov A. Qabaqcıl təcrübənin ünvanı. Bakı, 2004
33. Axundov S., Həsənov A. Ailədə uşaqların əxlaq tərbiyəsi. Bakı, 1991
34. Quliyev S. Ailə tərbiyəsinin mühüm problemləri. Bakı, 2005
35. Nəzərov A. Məktəblilərin əməksevərlik tərbiyəsi. Bakı, 1988
36. Nəzərov A. və Mirzəyev C. Heydər Əliyev və gəncliyin mənəvi tərbiyəsi. Bakı, 2009
37. Nəzərov A., Mollayeva E. Müasir dövrün təhsil problemləri. (Dərs vəsaiti). Bakı, 2011

38. Nəzərov A. Müasir təlim texnologiyaları. (Dərs vəsaiti). Bakı, 2012
39. Nəzərov A., Məmmədov R. «Pedaqoji ustalıq» (Dərs vəsaiti). Bakı, 2008
40. Nəzərov A., Kərimova Z., Eminova G. Məktəbəqədər pedaqogika. (Dərs vəsaiti). Bakı, 2011
41. Mollayeva E. «Məktəbəqədər pedaqogika» seçmə fənninin «Məktəbəqədər yaş dövrünün oyunları» bölməsinin proqramı. (Magistratura şöbəsi üçün). Bakı, 2009
42. Bağırlı L.S. Məktəbə hazırlığın psixodinamikası. Bakı, 2003
43. Həmzəyev M. Ailədə uşaqların oyunlarına rəhbərlik. Bakı, 1965
44. İqra Daşkolnika. M.Prosveşeniye. 1989
45. Məmmədova N. Uşaq oyunlarına valideyn nəzarətinin təşkili xüsusiyyətləri. ATPI-nin elmi xəbərləri. Bakı, 2007
46. Şabayeva M.F. redaktorluğu ilə «Məktəbəqədər pedaqogikanın tarixi». Bakı, 1967
47. Pedaqogika. (M.Muradxanovun redaktorluğu ilə). Bakı, 1964
48. Muradxanov M. Məktəblilərin ailədə tərbiyəsi. Bakı, 1972
49. V.L.Loqinova və L.Q.Samorukova. Məktəbəqədər pedaqogika. Moskva, 1988. (rus dilində).